

TRŽIŠNA PRAVILA

Podgorica, jul 2012. godine

Tržišna pravila

Sadržaj	
I Opšte odredbe	4
Tržište električne energije	4
Predmet	4
Cilj i svrha	5
Principi	5
Primjena	6
Tržišna pravila i pravila za funkcionisanje prenosnog i distributivnog sistema električne energije.....	6
Značenje izraza i definicije	6
II Ugovori na tržištu električne energije.....	12
Vrste ugovora	12
Povjerljivost informacija.....	12
III Operator tržišta	1Error! Bookmark not defined.
IV Učesnici na tržištu električne energije	15
Kategorija učesnika na tržištu električne energije	15
Prava i obaveze učesnika na tržištu	15
Postupak prijema učesnika na tržište električne energije.....	17
Isključenje učesnika sa tržišta električne energije.....	18
Prestanak učešća na tržištu električne energije.....	19
V Baza podataka.....	19
Sadržaj baze podataka	19
Podaci o učesnicima na tržištu	20
Podaci o proizvodnim i potrošačkim jedinicama	20
Podaci o trgovanju	21
Podaci o obračunskim mjerenjima i gubicima.....	21
Objavljivanje podataka	21
VI Tržište električne energije na bazi bilateralnih ugovora	22
Uvod	22
Evidentiranje bilateralnih ugovora	22
VII Balansno tržište električne energije.....	24
Uvod	24
Način angažovanja balansne električne energije.....	24
VIII Podsticanje proizvodnje iz obnovljivih izvora energije i kogeneracije	25
Ugovor o otkupu električne energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije	25
Ugovor sa snabdjevačem o kupoprodaji proporcionalnog udjela električne energije.....	26
Način raspodjele sredstava prikupljenih od naknada za podsticaj	28
IX Vozni redovi.....	29
Uvod	29
Interkonektori - prekogranični prenosni kapaciteti.....	29
Prognoza potrošnje	30
Okvirni vozni red	30
Ograničenja u trgovanju	31
Komunikacija operatora tržišta sa OPS i učesnicima na tržištu	32
Podaci za izradu voznog reda	32
Konačni vozni red.....	34
X Pomoćne i sistemske usluge	34
XI Obračun odstupanja predaje i prijema električne energije od voznih redova	35
Opšte odredbe	35
Balansna odgovornost	35
Balansna grupa.....	36

Tržišna pravila

Finansijske garancije.....	39
Prinudno snabdijevanje.....	40
Utvrđivanje količinskog odstupanja	41
Utvrđivanje količinskog odstupanja kupaca bez registracionih mjerenja	44
XII Obračun i finansijska poravnanja	44
Opšte odredbe	44
Zona tolerancije	45
Određivanje cijene odstupanja	46
Finansijski obračun odstupanja	47
Finansijska poravnanja, fakturisanje i naplata	48
XIII Rješavanje sporova	49
XIV Prelazne i završne odredbe	49

Tržišna pravila

Na osnovu člana 94 stav 2 Zakona o energetici ("Službeni list Crne Gore" br. 28/10) i članova 14 i 23 Statuta Društva sa ograničenom odgovornošću "Crnogorski operator tržišta električne energije"- Podgorica ("Službeni list Crne Gore" br. 13/11) i Odluke o izmjenama i dopunama Statuta Društva sa ograničenom odgovornošću "Crnogorski operator tržišta električne energije"- Podgorica ("Službeni list Crne Gore" br. 60/11, Odbor direktora Društva na sjednici održanoj 13. juna 2012. godine, donio je

TRŽIŠNA PRAVILA

I OPŠTE ODREDBE

Tržište električne energije

Član 1

- (1) Na osnovu Zakona o energetici (u daljem tekstu: Zakon) organizovanje, funkcionisanje i razvoj tržišta električne energije vrši se na način kojim se obezbjeđuje sigurnost snabdijevanja, pouzdanost i kvalitet usluga, po realnim cijenama i tarifama prihvatljivim za krajnjeg kupca, kao i integracija tržišta električne energije Crne Gore u regionalno i evropsko tržište.
- (2) Uređenje i funkcionisanje energetskog sektora, u skladu sa Zakonom, vrši se u cilju obezbjeđenja efikasnog i kvalitetnog obavljanja licencirane djelatnosti na javan i nediskriminatoran način.
- (3) Funkciju Operatora tržišta električne energije u Crnoj Gori obavlja Društvo sa ograničenom odgovornošću "Crnogorski operator tržišta električne energije" - Podgorica, skraćeni naziv "COTEE" DOO Podgorica (u daljem tekstu: Operator tržišta) na osnovu Licence za djelatnost Operatora tržišta električne energije (dalje u tekstu: Licenca) izdate od strane Regulatorne agencije za energetiku (u daljem tekstu: Agencija), u skladu sa Zakonom i ovim Tržišnim pravilima (u daljem tekstu: Pravila).
- (4) Tržište električne energije treba da bude efikasno, konkurentno i održivo.

Predmet

Član 2

- (1) Ovim Pravilima se definišu način organizovanja i upravljanja tržištem električne energije u Crnoj Gori, prava, obaveze i odgovornosti učesnika na tržištu električne energije (u daljem tekstu: učesnici na tržištu ili učesnici) i energetskih subjekata (Operator tržišta, Operator prenosnog sistema električne energije (u daljem tekstu: Operator prenosnog sistema ili OPS i Operator distributivnog sistema električne energije (u daljem tekstu: Operator distributivnog sistema ili

Tržišna pravila

ODS) kao i pitanja vezana za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije.

Cilj i svrha

Član 3

- (1) Osnovni cilj ovih Pravila je da definišu učesnike na tržištu, da omoguće jednostavnu proceduru sticanja statusa učesnika i njihov nediskriminatoran i nepristrasan položaj, da utvrde prava, obaveze i odgovornosti učesnika i energetskih subjekata, kao i da definišu odnose i tok aktivnosti na tržištu električne energije.
- (2) Cilj ovih Pravila je, takođe, da utvrde:
 - 1) procedure, principe i standarde za organizovanje i funkcionisanje tržišta električne energije u skladu sa primijenjenim modelom tržišta,
 - 2) način identifikacije i registracije učesnika na tržištu i operatora sistema,
 - 3) vrste ugovora koji se zaključuju na tržištu električne energije i ugovora u vezi sa njegovim funkcionisanjem,
 - 4) produkte trgovanja na tržištu električne energije,
 - 5) standarde i procedure za obavljanje i evidentiranje transakcija na tržištu električne energije,
 - 6) standarde i procedure za izradu, održavanje i ažuriranje baze podataka za potrebe tržišta električne energije,
 - 7) standarde i procedure za prijavu, izradu, provjeru i promjenu dnevnih vozničkih redova,
 - 8) standarde i procedure za nabavku pomoćnih i sistemskih usluga i kupovinu električne energije za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu, radi obezbjeđenja neprekidnog, sigurnog i pouzdanog snabdijevanja krajnjih kupaca električnom energijom,
 - 9) kriterijume za tržišnu raspodjelu prava na korišćenje prekograničnih kapaciteta za prenos električne energije, radi obezbjeđenja nesmetanog vršenja prekograničnih transakcija na tržištu električne energije i
 - 10) način i postupak obračuna količinskih odstupanja za konačno poravnanje nosilaca balansne odgovornosti balansnih grupa, odnosno balansno odgovornih subjekata i njihovo finansijsko poravnanje na tržištu električne energije.

Principi

Član 4

- (1) Osnovni principi ovih Pravila su da se organizovanje i upravljanje tržištem električne energije obavlja na javan, nepristrasan i nediskriminatoran način kako bi tržište električne energije bilo efikasno, konkurentno i održivo.

Tržišna pravila

Primjena

Član 5

- (1) Primjena ovih Pravila se odvija preko zaključenih ugovora, te pravila, uputstava i obrazaca koje donosi Operator tržišta, uz saglasnost Agencija, kao i drugih internih akata Operatora tržišta.
- (2) Ova Pravila su obavezujuća za sve učesnike na tržištu i energetske subjekte.

Tržišna pravila i pravila za funkcionisanje prenosnog i distributivnog sistema električne energije

Član 6

- (3) Ova Pravila su u neposrednoj vezi sa Pravilima za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije i Pravilima za funkcionisanje distributivnog sistema električne energije, naročito u dijelu koji se odnosi na komercijalne ugovore za priključenje i korišćenje prenosnog i distributivnog sistema Crne Gore, kao i na ugovore o učešću u balansnom mehanizmu i pružanju pomoćnih i sistemskih usluga.

Značenje izraza i definicije

Član 7

- (1) Izrazi upotrijebljeni u ovim Pravilima, koji su definisani Zakonom, imaju isto značenje kao u Zakonu.
- (2) Ostali ključni izrazi upotrijebljeni u ovim Pravilima imaju sljedeća značenja:

- 1) Balansiranje sistema** Proces kojim se, upravljanjem ponudama za smanjenje ili povećanje proizvodnje i/ili potrošnje električne energije u realnom vremenu, postiže sljedeći cilj:
 1. održava balans između proizvodnje i potrošnje u realnom vremenu,
 2. rješava problem zagušenja u prenosnom sistemu i
 3. održava potreban nivo regulacione rezerve.
- 2) Balansna grupa** Grupa sastavljena od određenog broja učesnika na tržištu (subjekti poravnanja), s pripadajućim primopredajnim mjestima, koji se udružuju radi zajedničkog obračuna odstupanja.
- 3) Balansni mehanizam** Skup pravila i procedura koje uspostavlja Operator tržišta u skladu sa Pravilima za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije i ovim Pravilima u cilju

Tržišna pravila

- balansiranja sistema.
- 4) Balansni obračun** Skup pravila i procedura u kojima učestvuju Operator tržišta, OPS, ODS i nosioci balansne odgovornosti balansnih grupa, odnosno balansno odgovorni subjekti, a koji za cilj ima obračun količinskog odstupanja, finansijski obračun i poravnanje.
- 5) Balansno odgovorni subjekt i nosilac balansne odgovornosti balansne grupe** Balansno odgovorni subjekt je svaki učesnik na tržištu koji, kao nosilac sopstvene balansne odgovornosti, preuzima finansijsku odgovornost, a nosilac balansne odgovornosti balansne grupe preuzima finansijsku odgovornost za sopstveno balansno odstupanje i balansno odstupanje članova svoje balansne grupe-subjekata poravnanja.
- 6) Balansno tržište električne energije** Dobrovoljno kratkoročno tržište gdje učesnici na tržištu mogu dostaviti OPS ponude za balansiranje sistema putem povećanja/smanjenja proizvodnje i/ili potrošnje električne energije (u MW). Ponude se dostavljaju od momenta "zatvaranja kapije" do 24 h tekućeg dana, za naredni dan. Ovo tržište formira cijenu balansne električne energije za poravnanje odstupanja.
- 7) Bazna snaga** Vrijednost okvirnog voznog reda regulacionih proizvodnih jedinica, koje učestvuju u sekundarnoj regulaciji.
- 8) Bilateralni ugovor** Ugovor o prodaji i kupovini električne energije koji neposredno zaključuju učesnici na tržištu (ugovorne strane), kojim je uređen njihov kupoprodajni odnos.
- 9) EIC kod** Međunarodno propisana identifikaciona oznaka za energetske subjekte i učesnike na tržištu.
- 10) EKO balansna grupa** Posebna balansna grupa u koju su uključeni svi povlašćeni proizvođači, kojoj OPS ne naplaćuje odstupanja od voznog reda.
- 11) ENTSO-E** Udruženje operatora prenosnih sistema Evrope za električnu energiju (European Network of Transmission System Operators for Electricity).
- 12) ESS** Standardizovani format za prijavu i razmjenu voznih redova koji propisuje ENTSO-E.
- 13) Garancija porijekla** Javna isprava u elektronskoj ili drugoj formi, koju izdaje Agencija i koja dokazuje da je u njoj navedena količina energije proizvedena iz obnovljivih izvora energije ili visokoefikasne kogeneracije.

Tržišna pravila

- 14) Gubici električne energije** Tehnički gubici u prenosnom i distributivnom sistemu.
- 15) Konkurentno tržište električne energije** Mjesto gdje je kupoprodaja električne energije određena skupom ugovora, pravila o poslovanju i drugim srodnim aktima o kupoprodaji električne energije, definisanih ovim Pravilima.
- 16) Licenca** Dokument koji izdaje Agencija na osnovu kojeg se može obavljati energetska djelatnost.
- 17) Margina sigurnosti** Dio prenosnog kapaciteta koji nije predmet aukcije i pokriva:
1. neplanirana odstupanja stvarnih tokova snage zbog djelovanja frekventne regulacije opterećenja,
 2. havarijske razmjene električne energije sa drugim sistemima zbog neočekivane neizbalansiranosti sistema u realnom vremenu i
 3. netačnosti i nepreciznosti u prikupljanju podataka i očitavanju mjerenja.
- 18) Mjerni uređaj** Uređaj koji mjeri i registruje proizvodnju, potrošnju i razmjenu električne energije.
- 19) Naknada za uslugu** Novčani iznos koji učesnik na tržištu plaća Operatoru tržišta za pruženu uslugu.
- 20) Nesatno mjereni potrošač** Potrošač koji nema satno mjerenje. Kod nesatno mjenog potrošača je neophodno utvrditi profil potrošnje, ili na drugi način procijeniti njegovu satnu potrošnju.
- 21) Obračunski interval** Period od jednog sata (ili kraće) u kojem se utvrđuju odstupanja predaje/prijema električne energije od voznih redova.
- 22) Odstupanje snage razmjene** Manjak snage (negativna vrijednost) ili višak snage (pozitivna vrijednost) u regulacionoj oblasti/bloku sinhronne oblasti, obično mjereno na granicama oblasti, u odnosu na regulacioni program.
- 23) Otvoreni ugovor** Ugovor o kupoprodaji električne energije, koji su zaključili nosilac balansne odgovornosti balansne grupe i subjekt poravnanja odstupanja (kvalifikovani kupac). Ovaj ugovor ujedno definiše pripadnost subjekta poravnanja balansnoj grupi.
- 24) Pomoćna pravila** Sva pravila i dokumenta koja proističu iz osnovnih akata (Tržišna pravila, Pravila za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije i dr.).

Tržišna pravila

- 25) Poravnanje** Proces obračuna stvarnih odstupanja - poravnanje ugovorenih količina električne energije iz bilateralnih ugovora i sa dan unaprijed tržišta, sa stvarno izmjerenim količinama električne energije.
- 26) Poravnanje odstupanja** Proces usaglašavanja količina odstupanja.
- 27) Prenosni sistem** Interkonektovani sistem vodova i postrojenja koji povezuje proizvodne objekte sa distributivnim sistemom i instalacijama krajnjih kupaca koji su direktno priključeni na prenosni sistem.
- 28) Primarna regulacija (frekvencije)** Automatska funkcija regulatora brzine turbine kojom se podešava proizvodnja generatorske jedinice nakon promjene frekvencije.
- 29) Primopredajno mjesto** Čvorište u elektroenergetskom sistemu, opremljeno mjernom opremom, gdje se predaje/prima i mjeri električna energija.
- 30) Registracija kvalifikovanih kupaca** Proces centralne registracije svih kvalifikovanih kupaca koji sprovodi Operator tržišta u skladu sa ovim Pravilima.
- 31) Registracija učesnika na tržištu** Proces centralne registracije svih učesnika na tržištu koji sprovodi Operator tržišta u skladu sa ovim Pravilima.
- 32) Registraciona mjerenja** Uređaji za mjerenje električne energije, koji omogućavaju mjerenje i registrovanje predaje/prijema električne energije za svaki pojedinačni obračunski interval (1 sat).
- 33) Regulaciona oblast** Najmanji dio međunarodne elektroenergetske interkonekcije koji ima sopstveni sistem za regulaciju frekvencije i snage razmjene. Obično se poklapa sa teritorijom neke zemlje na kojoj vrši primarnu regulaciju frekvencije, sposoban je da održava razmjenu snage na zadatoj vrijednosti, pomaže u vraćanju frekvencije u zadate okvire nakon poremećaja i zadužen je za izradu programa kompenzacije neželjenih odstupanja.
- 34) Satno mjerenje bez poravnanja** Mjerenje koje mjeri (snima) satnu potrošnju, ali podatak ne prenosi do sistema za poravnanje.
- 35) Satno mjerenje sa poravnanjem** Mjerenje koje mjeri (snima) satnu potrošnju i podatak automatski prenosi do sistema za poravnanje.
- 36) Sekundarna regulacija** Automatska, centralizovana funkcija čiji je cilj podešavanje proizvodnje u regulacionoj oblasti radi održavanja sistemske frekvencije i programa razmjene sa svim drugim regulacionim oblastima na zadatoj

Tržišna pravila

- vrijednosti, kako bi se oslobodila rezerva korišćena u primarnoj regulaciji.
- 37) Snabdjevač poslednjeg izbora** Snabdjevač koji snabdijeva krajnjeg kupca električnom energijom bez zahtjeva kupca u slučajevima definisanim u članu 155 Zakona. Za sve krajnje kupce u Crnoj Gori snabdjevač posljednjeg izbora je javni snabdjevač električnom energijom.
- 38) Snabdjevač ugroženih (ranjivih) kupaca** Snabdjevač koji snabdijeva električnom energijom ugrožene (ranjive) kupce kako je definisano u članu 156 Zakona. Snabdjevač ugroženih (ranjivih) kupaca je javni snabdjevač električnom energijom.
- 39) Trgovac** Učesnik na tržištu koji kupuje električnu energiju radi prodaje drugim učesnicima na tržištu, uključujući i kupoprodaju preko interkonektora.
- 40) Tržište električne energije** Tržište na kojem se obavlja organizovana razmjena ponuda za prodaju i ponuda za kupovinu električne energije u svim vremenskim okvirima.
- 41) Tržište električne energije dan unaprijed** Dobrovoljno, organizovano, srednjeročno tržište, koje se odvija prije kratkoročnog balansnog tržišta. Na njemu se, za vrijeme vikenda i praznika, može trgovati i do nekoliko dana unaprijed.
- 42) Tržište električne energije na bazi bilateralnih ugovora** Dobrovoljno, organizovano, dugoročno tržište gdje se trgovanje između dvije strane odvija na osnovu zaključenih bilateralnih ugovora.
- 43) Ugovor o balansnoj odgovornosti** Trilateralni ugovor između nosioca balansne odgovornosti balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta, OPS i Operatora tržišta, kojim se, između ostalog, definišu njihove obaveze i odgovornosti u procesu balansiranja sistema, izračunavanja količinskog odstupanja i finansijskog poravnanja.
- 44) Ugovor o finansijskom poravnanju balansnog obračuna** Ugovor između Operatora tržišta i učesnika finansijskog poravnanja (nosilac balansne odgovornosti balansne grupe, odnosno balansno odgovorni subjekt), kojim se utvrđuju njihova prava i obaveze, koji proizlaze iz učešća u finansijskom poravnanju balansnog obračuna u skladu sa ovim Pravilima i Ugovorom o balansnoj odgovornosti.
- 45) Ugovor o kupovini balansne električne energije** Ugovor između OPS i druge ugovorne strane, kojim se OPS omogućava kupovina električne energije za balansiranje sistema.
- 46) Ugovor o poravnanju** Ugovor između nosioca balansne odgovornosti balansne

Tržišna pravila

- odstupanja subjekata poravnanja** grupe i subjekata poravnanja, koji ima za cilj definisanje međusobnih prava, obaveza i odgovornosti vezanih za balansiranje balansne grupe.
- 47) Ugovor o priključenju** Ugovor između OPS i korisnika prenosnog sistema, kojim se uređuju tehnički, pravni i ekonomski uslovi priključenja na prenosni sistem, sve pojedinosti budućih vlasničkih odnosa, kao i budućí odnosi u radu i održavanju između ugovornih strana.
- 48) Ugovor o pristupu prenosnom sistemu** Ugovor između OPS i korisnika prenosnog sistema kojim se definišu uslovi korišćenja prenosnih kapaciteta unutar kontrolne oblasti Crna Gora i prekograničnih prenosnih kapaciteta.
- 49) Ugovor o pružanju pomoćnih usluga** Ugovor između OPS i pružaoca pomoćnih usluga, kojim se definišu vrste i količine usluga koje će OPS angažovati u skladu sa definisanim kriterijumima.
- 50) Ugovor o učestvovanju na balansnom tržištu električne energije** Ugovor između OPS i učesnika na tržištu električne energije, koji dobrovoljno želi da učestvuje na balansnom tržištu električne energije, na način davanja ponuda za povećanje/smanjenje proizvodnje i potrošnje električne energije po principu količina/cijena.
- 51) Ugovor o učestvovanju na tržištu električne energije** Ugovor između Operatora tržišta i pravnog ili fizičkog lica koje želi da učestvuje na tržištu električne energije o njegovom prijemu na tržište i prihvatanju obaveze poštovanja ovih Pravila.
- 52) Uputstva** Posebna dokumenta koja, u svrhu lakšeg sprovođenja određenih odredbi ovih Pravila, donosi Operator tržišta.
- 53) Vozni red balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta** Vozni red razmjene električne energije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta sa drugim balansnim grupama ili balansno odgovornim subjektima, koji, za svaki obračunski interval, a na osnovu evidentiranih bilateralnih ugovora, nosilac balansne odgovornosti balansne grupe, odnosno balansno odgovorni subjekt dostavlja Operatoru tržišta.
- 54) Zatvaranje kapije** Vrijeme do kojeg su učesnici na tržištu obavezni dostaviti vozne redove Operatoru tržišta.
- 55) Zona tolerancije** Veličina odstupanja predaje/ prijema električne energije od vozni redova u kojoj se primjenjuje osnovna cijena odstupanja C.

II UGOVORI NA TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE

Vrste ugovora

Član 8

- (1) Na tržištu električne energije postoje ugovori koji se zaključuju između:
- 1) učesnika na tržištu (proizvođači, povlašćeni proizvođači, snabdjevači, trgovci i kvalifikovani kupci koji imaju balansnu odgovornost),
 - 2) energetske subjekata i ostalih učesnika na tržištu,
 - 3) snabdjevača i kvalifikovanih kupaca i
 - 4) javnog snabdjevača i tarifnih kupaca.
- (2) Ugovori koji se zaključuju između učesnika na tržištu su:
- 1) Bilateralni ugovor o kupoprodaji električne energije,
 - 2) Ugovor o osnivanju balansne grupe,
 - 3) Ugovor o poravnanju odstupanja subjekata poravnanja,
 - 4) Otvoreni ugovor (kupoprodaja električne energije između snabdjevača i kvalifikovanog kupca) i
 - 5) ostali ugovori.
- (3) Ugovori koji se zaključuju između energetske subjekata i drugih učesnika na tržištu su:
- 1) Ugovor o učestvovanju na tržištu električne energije,
 - 2) Ugovor o priključenju,
 - 3) Ugovor o pristupu prenosnom sistemu,
 - 4) Ugovor o balansnoj odgovornosti,
 - 5) Ugovor o učešću u balansnom mehanizmu,
 - 6) Ugovor o pružanju sistemskih usluga,
 - 7) Ugovor o finansijskom poravnanju balansnog obračuna,
 - 8) Ugovor o otkupu električne energije (od povlašćenih proizvođača),
 - 9) Ugovor o kupovini obaveznog minimalnog udjela iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije i
 - 10) ostali ugovori.

Povjerljivost informacija

Član 9

- (1) Informacije do kojih Operator tržišta može doći tokom obavljanja licencirane djelatnosti, a koje se, u smislu ovih Pravila i ugovora koji iz njih proizlaze, te Pravila za čuvanje komercijalno osjetljivih informacija, koja donosi Agencija, smatraju povjerljivim su:
- 1) sve informacije razmijenjene između ugovornih strana koje su izričito naznačene kao povjerljive,

Tržišna pravila

- 2) sve komercijalne informacije i podaci,
 - 3) informacije koje se odnose na pregovore ili realizaciju određenog ugovora i
 - 4) sve ekonomske, komercijalne, industrijske, finansijske i tehničke informacije čije bi objelodanjivanje moglo da utiče na pravila koja važe za slobodnu, poštenu i nediskriminatornu konkurenciju.
- (2) Operator tržišta je obavezan da obezbijedi da sve povjerljive informacije budu:
- 1) čuvane kao povjerljive, osim ako je njihovo objavljivanje dopušteno ili zahtijevano od strane Agencije i dopušteno važećim zakonima, Licencom i opštim aktima Agencije,
 - 2) dostupne samo onim zaposlenim kojima su neophodne u svrhu obavljanja njihovih dužnosti u vezi sa licenciranom djelatnošću ili konsultantima i profesionalnim savjetnicima, koji su se u pisanoj formi obavezali da će poštovati povjerljivost takvih informacija,
 - 3) zaštićene od korišćenja u svrhe različite od onih za koje su pribavljene i
 - 4) zaštićene od zloupotreba za sticanje komercijalne koristi u pribavljanju roba ili usluga van licencirane djelatnosti.
- (3) Kada se radi o povjerljivim informacijama ugovornih strana, one mogu ovlastiti Operatora tržišta da objelodani povjerljive informacije trećim stranama, ako je to neophodno za realizaciju međusobnih ugovora, uz uslov obaveznog čuvanja povjerljivosti u skladu sa stavom 2 ovog člana.
- (4) Operator tržišta, svaka ugovorna strana i svaka druga strana koja je do povjerljivih informacija došla u regularnoj proceduri su obavezni da poštuju princip povjerljivosti po osnovu ovih Pravila u periodu od pet godina po prestanku važenja ugovora.

III OPERATOR TRŽIŠTA

Član 10

- (1) Operator tržišta obavlja djelatnost organizovanja i upravljanja tržištem električne energije na teritoriji Crne Gore.
- (2) Operator tržišta obavlja naročito sljedeće poslove:
- 1) vodi evidenciju bilateralnih ugovora zaključenih na tržištu električne energije u skladu sa ovim Pravilima,
 - 2) vrši obračun količinskog odstupanja predaje i prijema električne energije od voznih redova, kao i finansijski obračun i kontrolu finansijskog poravnjanja utvrđenih odstupanja,
 - 3) objavljuje informacije koje su potrebne za nesmetano djelovanje tržišta i obavljanje energetske djelatnosti u skladu sa Zakonom na svojoj internet stranici,
 - 4) vodi evidenciju o snabdjevačima i kvalifikovanim kupcima i njihovim međusobnim obavezama,

Tržišna pravila

- 5) utvrđuje pravila i procedure za javno nadmetanje u skladu sa uputstvima Agencije,
- 6) zaključuje ugovore sa snabdjevačima radi postizanja obaveznog minimalnog udjela električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora električne energije i visokoefikasne kogeneracije,
- 7) prikuplja naknade za podsticanje obnovljivih izvora energije i kogeneracije od snabdjevača tarifnih i kvalifikovanih kupaca,
- 8) zaključuje ugovore sa povlašćenim proizvođačima koji imaju pravo na podsticajnu cijenu u skladu sa članom 79, stav 1, tačka 1 i članom 73, stav 2 Zakona,
- 9) obračunava, prikuplja i vrši raspodjelu sredstava prikupljenih od naknada za podsticanje obnovljivih izvora energije i kogeneracije na proizvođače električne energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije na osnovu zaključenih ugovora,
- 10) daje mišljenje na pravila za primjenu transparentnih postupaka upravljanja i dodjeljivanja prekograničnih kapaciteta za prenos električne energije zasnovanih na tržišnim principima iz člana 39, stav 2, tačka 7 Zakona.

Član 11

- (1) Operator tržišta nije odgovoran prema učesnicima na tržištu za nadoknadu moguće štete za prodate/kupljene količine električne energije, koje su rezultat trgovanja na tržištu električne energije na bazi bilateralnih ugovora.
- (2) Operator tržišta nije odgovoran prema kupcu električne energije na tržištu električne energije za nadoknadu moguće štete nastale kao posledica otkaza isporuke električne energije, uzrokovanih kvarovima i poremećajima na proizvodnim, prenosnim i distributivnim kapacitetima.
- (3) Operator tržišta nije odgovoran prema učesnicima na tržištu za nadoknadu moguće štete nastale kao posledica ograničavanja trgovanja na tržištu električne energije na bazi bilateralnih ugovora ili prava na ranije dodijeljeni prekogranični kapacitet, uzrokovanih nepredvidljivim okolnostima i višom silom.
- (4) Ako u ovim Pravilima ili u drugim, za Operatora tržišta, važećim propisima nije drugačije određeno, Operator tržišta nije odgovoran prema bilo kom učesniku na tržištu za nadoknadu štete, uključujući i sve posredne i posledične štete, kao i gubitak dobiti ili plaćanje zatezних kamata, nastalih zbog okolnosti i događaja navedenih u ovim Pravilima.

Član 12

- (1) Operator prenosnog sistema i Operator distributivnog sistema su dužni da Operatoru tržišta obezbijede kontinuiran i neograničen pristup podacima koji su potrebni za obavljanje njegove licencirane djelatnosti u skladu sa ovim Pravilima.

IV UČESNICI NA TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE

Kategorija učesnika na tržištu električne energije

Član 13

- (1) Učesnici na tržištu mogu biti pravna ili fizička lica, koja imaju pravo učestvovanja na tržištu električne energije u skladu sa Zakonom i ovim Pravilima.
- (2) Svi učesnici na tržištu su balansno odgovorni subjekti.
- (3) Učesnici na tržištu svrstani su u neku od sljedećih kategorija:
 - 1) **Proizvođač**, kao lice koje prodaje i kupuje električnu energiju u svoje ime i za svoj račun i kao prodavac električne energije proizvedene u sopstvenim proizvodnim jedinicama, koji može zaključivati samo poslove za koje je neophodno posjedovanje sopstvenog primopredajnog mjesta,
 - 2) **Povlašćeni proizvođač**, kao lice koje, prema ugovoru, svu proizvedenu električnu energiju prodaje Operatoru tržišta, član je EKO balansne grupe i mora posjedovati sopstveno primopredajno mjesto,
 - 3) **Snabdjevač**, kao lice koje kupuje, prodaje i preprodaje električnu energiju u svoje ime i za svoj račun i ima licencu za prodaju električne energije tarifnim ili kvalifikovanim kupcima i ne mora posjedovati sopstveno primopredajno mjesto,
 - 4) **Javni snabdjevač**, kao lice koje kupuje i prodaje električnu energiju u svoje ime i za svoj račun i ne mora posjedovati sopstveno primopredajno mjesto,
 - 5) **Trgovac**, kao lice koje kupuje i prodaje električnu energiju u svoje ime i za svoj račun i ne posjeduje sopstveno primopredajno mjesto i
 - 6) **Kvalifikovani kupac**, kao lice koje kupuje električnu energiju u svoje ime i za svoj račun, posjeduje sopstveno primopredajno mjesto i ima balansnu odgovornost.
- (4) Među učesnike na tržištu spadaju i OPS i ODS ukoliko električnu energiju kupuju u skladu sa članom 27, stav 3 ovih Pravila.

Prava i obaveze učesnika na tržištu

Član 14

- (1) Zavisno od kategorije koju im je dodijelio Operator tržišta, učesnici na tržištu imaju pravo da:
 - 1) obavljaju trgovinu na tržištu električne energije,
 - 2) koriste sve informacije i podatke koji mogu bilo kako uticati na trgovanje, osim podatke koji se odnose na druge učesnike trgovanja,
 - 3) stalno dobijaju sve tekuće službene informacije, izvještaje i publikacije i sve podatke koje Operator tržišta objavljuje i

Tržišna pravila

- 4) učestvuju u organizovanom obliku obuke koju organizuje Operator tržišta.

Član 15

- (1) Proizvođač može električnu energiju prodavati svim učesnicima na tržištu.
- (2) Proizvođač može električnu energiju kupovati od trgovaca, drugih proizvođača i snabdjevača.
- (3) Snabdjevač može električnu energiju kupovati od proizvođača, trgovaca i drugih snabdjevača.
- (4) Snabdjevač može električnu energiju prodavati kvalifikovanim kupcima, proizvođačima, drugim snabdjevačima, Javnom snabdjevaču i trgovcima.
- (5) Javni snabdjevač može električnu energiju kupovati od proizvođača, trgovaca i snabdjevača.
- (6) Javni snabdjevač može električnu energiju prodavati kupcima kojima se isporuka vrši po regulisanim tarifama i kvalifikovanim kupcima koji izaberu taj oblik snabdijevanja.
- (7) Trgovac može električnu energiju prodavati snabdjevačima, Javnom snabdjevaču, proizvođačima, drugim trgovcima i kvalifikovanim kupcima koji imaju balansnu odgovornost.
- (8) Trgovac može električnu energiju kupovati od proizvođača, snabdjevača i drugih trgovaca.
- (9) Kvalifikovani kupac koji ima balansnu odgovornost može električnu energiju kupovati od proizvođača, snabdjevača i trgovaca, a izuzetno, u slučaju nepredvidivih okolnosti zbog kojih je došlo do smanjenja potrošnje u odnosu na planiranu, može prodavati kupljenu električnu energiju.

Član 16

- (1) Pomoćne i systemske usluge, kao i električnu energiju za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu i balansiranje sistema, OPS može kupovati od proizvođača, snabdjevača i trgovaca.
- (2) Električnu energiju za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu, ODS može kupovati od proizvođača, snabdjevača i trgovaca.

Član 17

- (1) Učesnici na tržištu imaju obavezu da:
 - 1) čuvaju ugled tržišta električne energije pri javnom nastupanju i poslovanju na tržištu električne energije,

Tržišna pravila

- 2) poštuju i sprovode odredbe Zakona, ovih Pravila, pomoćnih pravila, uputstava i internih akata Operatora tržišta,
 - 3) obavijeste Operatora tržišta o nastanku platežne nesposobnosti, prisilnom poravnanju i o početku stečajnog, odnosno postupka likvidacije, te o svim drugim događajima koji utiču, odnosno koji bi mogli negativno uticati na njihovo finansijsko stanje i poslovanje,
 - 4) obavijeste Operatora tržišta o svim promjenama podataka bitnih za učestvovanje na tržištu električne energije i
 - 5) redovno izmiruju svoje finansijske i druge obaveze prema Operatoru tržišta po Cjenovniku usluga Operatora tržišta.
- (2) Operator tržišta je dužan da spisak učesnika na tržištu redovno ažurira i objavljuje u odgovarajućim publikacijama i na svojoj internet stranici.

Postupak prijema učesnika na tržište električne energije

Član 18

- (1) Zahtjev za prijem učesnika na tržište električne energije (u daljem tekstu: zahtjev) podnosi se na obrascu čiji sadržaj propisuje i objavljuje Operator tržišta, u dva primjerka neposredno ili preporučenom pošiljkom.
- (2) Ukoliko je zahtjev nepotpun i nejasan, Operator tržišta će u roku od 7 (sedam) dana od dana prijema zahtjeva u pisanoj formi obavijestiti podnosioca zahtjeva da nedostatke otkloni.
- (3) Podnosilac zahtjeva dužan je da nedostatke u zahtjevu otkloni u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema obavještenja iz stava 2 ovog člana.
- (4) Ukoliko podnosilac zahtjeva ne otkloni nedostatke u roku iz stava 3 ovog člana, Operator tržišta će zahtjev odbiti.
- (5) Operator tržišta Odluku o prijemu na tržište električne energije (u daljem tekstu: Odluka o prijemu na tržište) donosi najkasnije u roku od 30 (trideset) dana od dana podnošenja zahtjeva.
- (6) Operator tržišta može od podnosioca zahtjeva tražiti dodatne podatke ili dokaze iz kojih proističe osnovanost zahtjeva.
- (7) Ukoliko podnosilac ne ispunjava uslove za prijem na tržište električne energije Operator tržišta će zahtjev odbiti.
- (8) Nakon prijema Odluke o prijemu na tržište iz stava 5 ovog člana novi učesnik na tržištu je, shodno dodijeljenoj kategoriji i u roku, ne dužem od 30 (trideset) dana, dužan da:
 - 1) sa Operatorom tržišta zaključi Ugovor o učestvovanju na tržištu električne energije (u daljem tekstu: Ugovor o učestvovanju na tržištu),
 - 2) pruži dokaze o finansijskim garancijama i
 - 3) ispuni druge obaveze u skladu sa ovim Pravilima.

Tržišna pravila

- (9) Ukoliko novi učesnik na tržištu ne ispunji obaveze iz stava 8 ovog člana, Operator tržišta može, u roku od 15 (petnaest) dana od dana isteka roka iz stava 8 ovog člana donijeti Odluku o poništenju Odluke o prijemu na tržište.
- (10) Operator tržišta je dužan da odmah po zaključenju Ugovora o učestvovanju na tržištu, dostavi Agenciji podatke o zaključenom ugovoru i obavijesti ostale učesnike na tržištu o prijemu novog učesnika.

Isključenje učesnika sa tržišta električne energije

Član 19

- (1) Operator tržišta može isključiti učesnika sa tržišta električne energije ukoliko:
 - 1) je prijem učesnika na tržište električne energije bio izvršen na osnovu neistinitih podataka,
 - 2) učesnik na tržištu krši ova Pravila, pomoćna pravila i uputstva Operatora tržišta,
 - 3) učesnik na tržištu više ne ispunjava propisane uslove za učestvovanje na tržištu električne energije,
 - 4) učesnik na tržištu ne ispunjava svoje obaveze prema Operatoru tržišta i
 - 5) učesniku na tržištu Agencija oduzme ili ne produži licencu.
- (2) Ukoliko Operator tržišta utvrdi da je prijem učesnika na tržište električne energije izvršen na osnovu neistinitih podataka, isključiće učesnika sa tržišta.
- (3) Operator tržišta će na određeno vrijeme isključiti sa tržišta učesnika koji krši odredbe ovih Pravila, pomoćnih pravila i uputstava Operatora tržišta.
- (4) Po isteku vremena isključenja na određeno vrijeme, učesnik će, uz potpisivanje izjave da više neće kršiti odredbe ovih Pravila, pomoćnih pravila i uputstava Operatora tržišta, nastaviti učestvovanje na tržištu električne energije.
- (5) Ukoliko i nakon toga učesnik na tržištu nastavi sa kršenjem ovih Pravila, pomoćnih pravila i uputstava Operatora tržišta, Operator tržišta će tog učesnika isključiti sa tržišta.
- (6) Operator tržišta će na određeno vrijeme isključiti sa tržišta učesnika koji više ne ispunjava propisane uslova za učestvovanje na tržištu.
- (7) Ukoliko do isteka vremena isključenja na određeno vrijeme, učesnik ponovo ispunji propisane uslove, biće mu omogućeno da nastavi učestvovanje na tržištu. U protivnom, Operator tržišta će ga isključiti sa tržišta.
- (8) Operator tržišta može na određeno vrijeme isključiti učesnika sa tržišta koji ne ispunjava svoje obaveze prema Operatoru tržišta.

Tržišna pravila

- (9) Ukoliko do isteka vremena isključenja na određeno vrijeme, učesnik ispuni svoje obaveze prema Operatoru tržišta, biće mu omogućeno da nastavi učestvovanje na tržištu. U protivnom, Operator tržišta će ga isključiti sa tržišta.
- (10) Vrijeme isključenja na određeno vrijeme u slučajevima navedenim u stavovima 3, 6, i 8 ovog člana ne može biti kraće od 1 (jednog) ni duže od 3 (tri) mjeseca.
- (11) Učesnik na tržištu, koji je isključen sa tržišta električne energije može započeti novu proceduru prijema na tržište električne energije nakon 6 (šest) mjeseci od dana isključenja.
- (12) Odluku o isključenju sa tržišta električne energije donosi Operator tržišta.
- (13) Ukoliko je učesnik na tržištu usled određenih razloga isključivan na određeno vrijeme 3 (tri) puta ili isključivan 2 (dva) puta, Operator tržišta može donijeti odluku o trajnom isključenju sa tržišta bez prava ponovnog prijema na tržište električne energije.
- (14) O trajnom isključenju, isključenju ili isključenju na određeno vrijeme nekog učesnika na tržištu, Operator tržišta je dužan da obavijesti Agenciju i ostale učesnike na tržištu najkasnije prvog radnog dana nakon isključenja.

Prestanak učešća na tržištu električne energije

Član 20

- (1) Učešće na tržištu električne energije prestaje:
 - 1) na zahtjev učesnika na tržištu u pisanoj formi, najkasnije u roku od 30 (trideset) dana po prijemu zahtjeva,
 - 2) u slučaju nastanka pravnih posledica proisteklih iz početka stečaja, odnosno likvidacije učesnika na tržištu i
 - 3) ako učesnik na tržištu prestane postojati.
- (2) Odluku o prestanku učešća na tržištu električne energije donosi Operator tržišta.
- (3) Operator tržišta je dužan da o prestanku učešća nekog učesnika na tržištu obavijesti Agenciju i ostale učesnike na tržištu najkasnije prvog radnog dana nakon prestanka učešća.

V BAZA PODATAKA

Sadržaj baze podataka

Član 21

Tržišna pravila

- (1) Operator tržišta formira jedinstvenu i sveobuhvatnu bazu podataka za potrebe efikasnog obavljanja svoje licencirane djelatnosti.
- (2) Baza podataka Operatora tržišta sadrži podatke o:
 - 1) učesnicima na tržištu,
 - 2) proizvodnim i potrošačkim jedinicama,
 - 3) trgovanju i
 - 4) obračunskim mjerenjima i gubicima.

Podaci o učesnicima na tržištu

Član 22

- (1) U bazi podataka se nalaze osnovni podaci o učesnicima na tržištu koji su značajni za proces trgovanja, a to su:
 - 1) datum zaključenja Ugovora o učestvovanju,
 - 2) identifikacioni kod učesnika na tržištu (EIC kod),
 - 3) kategorija kojoj pripada učesnik na tržištu,
 - 4) broj transakcionog računa kod banke, odnosno broj žiro računa,
 - 5) vlastita primopredajna mjesta (za kategoriju proizvođač, povlašćeni proizvođač i kvalifikovani kupac koji ima balansnu odgovornost),
 - 6) dozvoljeni obim trgovanja (MWh) (na dan unaprijed tržištu) i
 - 7) maksimalna srednje-satna snaga (MWh/h) za koju učesnik na tržištu električne energije može davati ponude.
- (2) Podatke iz stava 1 ovog člana (budući) učesnik dostavlja Operatoru tržišta u okviru postupka za prijem na tržište električne energije i dodjele kategorije učesniku na tržištu.

Podaci o proizvodnim i potrošačkim jedinicama

Član 23

- (1) U bazi podataka, za potrebe procesa trgovanja i izrade okvirnih vozni redova, se nalaze registrovani sljedeći osnovni podaci o domaćim proizvodnim i potrošačkim jedinicama, za koje učesnici na tržištu daju ponude za kupovinu i prodaju električne energije na tržištu električne energije:
 - 1) **kod** proizvodne, odnosno potrošačke jedinice,
 - 2) tip jedinice (proizvodna ili potrošačka),
 - 3) elektroenergetski sistem (prenosni ili distributivni) na koji je jedinica priključena,
 - 4) nominalna, maksimalna i minimalna snaga jedinice (MW) i
 - 5) Prosječna godišnja proizvodnja/potrošnja (MWh).

Tržišna pravila

Podaci o trgovanju

Član 24

- (1) Podaci o trgovanju iz baze podataka dostupni su učesnicima na tržištu shodno dodijeljenoj kategoriji.
- (2) Operator tržišta je dužan da podatke o trgovanju čuva najmanje 5 (pet) godina.

Podaci o obračunskim mjerenjima i gubicima

Član 25

- (1) U bazi podataka se nalaze obračunski mjerni podaci i podaci o gubicima u prenosnom i distributivnom sistemu.
- (2) Operator prenosnog sistema i Operator distributivnog sistema su odgovorni za obračunska mjerenja električne energije (satna, dnevna, mjesečna) na pojedinačnim primopredajnim mjestima.
- (3) Operator prenosnog sistema i Operator distributivnog sistema su dužni da provjerene i potvrđene mjerne podatke, koji su tim postali zvanični, dostave Operatoru tržišta.
- (4) Podatke iz stava 3 ovog člana Operator tržišta koristi za obračun količinskog odstupanja predaje/prijema električne energije od vozničkih redova, finansijski obračun i analizu funkcionisanja tržišta.
- (5) Operator prenosnog sistema i Operator distributivnog sistema utvrđuju gubitke nastale u prenosnom i distributivnom sistemu za svaki sat posebno i dužni su da podatke o utvrđenim gubicima dostave Operatoru tržišta.
- (6) Operator tržišta podatke o gubicima u prenosnom i distributivnom sistemu koristi za analizu funkcionisanja tržišta.

Objavljivanje podataka

Član 26

- (1) Operator tržišta je dužan da sve informacije i podatke vezane za tržište električne energije, koji ne spadaju u kategoriju povjerljivih, prezentira učesnicima na tržištu preko svoje internet stranice na transparentan, nepristrasan i nediskriminatoran način.
- (2) Povjerljive informacije i podatke koji se odnose na trgovanje i obračun ili druge pojedinosti u vezi sa učesnicima na tržištu, Operator tržišta može proslijediti organima koji su ovlašćeni za obavljanje funkcije nadzora, po njihovom zahtjevu, ako smatra da je zahtjev u skladu sa zakonskim odredbama.

Tržišna pravila

- (3) Operator tržišta je dužan da, u skladu sa Zakonom, sarađuje sa Agencijom, i na njen zahtjev joj stavi na raspolaganje podatke iz svoje baza podataka, s ciljem utvrđivanja da li je funkcionisanje tržišta električne energije u skladu sa zakonskim propisima.
- (4) Operator tržišta redovno ažurira bazu podataka i objavljene informacije.

VI TRŽIŠTE ELEKTRIČNE ENERGIJE NA BAZI BILATERALNIH UGOVORA

Uvod

Član 27

- (1) Tržište električne energije na bazi bilateralnih ugovora obuhvata ugovore koje neposredno zaključuju učesnici na tržištu, uključujući uvoz i izvoz električne energije preko interkonektora, u skladu sa ovim Pravilima.
- (2) Na tržištu električne energije na bazi bilateralnih ugovora mogu učestvovati sve kategorije učesnika na tržištu definisane u članu 13, stav 3 ovih Pravila.
- (3) Na tržištu električne energije na bazi bilateralnih ugovora mogu učestvovati OPS, ukoliko kupovinu električne energije za pomoćne i sistemske usluge, pokrivanje gubitaka i balansiranje sistema obavlja na tom tržištu i ODS, ukoliko kupovinu električne energije za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu obavlja na tom tržištu.
- (4) Bilateralni ugovori se zaključuju na sopstveni rizik učesnika na tržištu.

Evidentiranje bilateralnih ugovora

Član 28

- (1) Ugovorne strane su dužne da sve ugovorom preuzete obaveze iz bilateralnog ugovora, osim komercijalnih, prijave Operatoru tržišta koji ih unosi u bazu podataka.
- (2) Strana odgovorna za prijavu bilateralnog ugovora mora prethodno, propisanom procedurom, obezbijediti kod OPS prekogranični prenosni kapacitet za prenos ugovorene količine električne energije po prijavljenoj dinamici.
- (3) Bilateralni ugovor Operatoru tržišta prijavljuje ugovorna strana koja je u ugovoru navedena kao strana odgovorna za prijavu, preko informacionog sistema Operatora tržišta, elektronskom poštom, preporučenom pošiljkom ili faksom. Operator tržišta mora, na isti način, blagovremeno potvrditi prijem bilateralnog ugovora odgovornoj strani.

Tržišna pravila

- (4) Prijavljivanje bilateralnog ugovora vrši se:
- za periode duže od mjesec dana (kvartalni, godišnji), najkasnije 7 (dana) prije početka isporuke,
 - za periode od jedne nedelje do mjesec dana, najkasnije 3 (tri) dana prije početka isporuke električne energije iz ugovora,
 - za periode od jedne nedelje i kraće, najkasnije dan prije početka isporuke, ali ne kasnije od termina određenog za prijavu voznog reda.
- (5) Prijava bilateralnog ugovora mora sadržati:
- 1) podatke o ugovornim stranama,
 - 2) naziv ugovorne strane koja je odgovorna za prijavu bilateralnog ugovora,
 - 3) potvrdu OPS za pristup sistemu,
 - 4) primopredajna mjesta,
 - 5) satnu dinamiku proizvodnje i/ili prodaje, odnosno kupovine na primopredajnim mjestima u MWh/h,
 - 6) datum i čas početka i završetka isporuke električne energije iz bilateralnog ugovora i
 - 7) potvrdu OPS o dodijeljenom kapacitetu za prekogranični prenos ugovorene količine električne energije.
- (6) Operator tržišta evidentira bilateralni ugovor ukoliko je prijava dostavljena u skladu sa uslovima sadržanim u stavovima 3, 4 i 5 ovog člana.
- (7) Ukoliko prijava bilateralnog ugovora nije dostavljena u skladu sa uslovima sadržanim u stavovima 3, 4 i 5 ovog člana, Operator tržišta je ne prihvata i o tome obavještava stranu odgovornu za prijavu.
- (8) Odgovorna strana prijavu bilateralnog ugovora mora dopuniti najkasnije dan nakon dobijanja obavještenja o neprihvatanju prijave, odnosno do 12 (dvanaest) časova tekućeg dana ukoliko je prijava bilateralnog ugovora predata dan prije početka isporuke.
- (9) Ukoliko odgovorna strana nije dopunila prijavu bilateralnog ugovora u skladu sa stavom 7 ovog člana, takav ugovor se ne prihvata.
- (10) Operator tržišta je dužan da sve podatke o bilateralnim ugovorima registruje u bazi podataka i dostavi ih OPS i ODS.
- (11) Strana odgovorna za prijavu bilateralnog ugovora je dužna da blagovremeno obavijesti Operatora tržišta o svim promjenama podataka iz prijave bilateralnog ugovora, koje izvrše ugovorne strane. Operator tržišta je dužan o izvršenim promjenama obavijesti OPS i ODS.

VII BALANSNO TRŽIŠTE ELEKTRIČNE ENERGIJE

Uvod

Član 29

- (1) Nezavisno od modela tržišta električne energije i prirode tržišnih aranžmana, postoji potreba za kratkoročnim balansnim tržištem električne energije.
- (2) Električnu energiju i snagu neophodnu za balansiranje prenosnog sistema električne energije OPS, kao energetske subjekt nadležan za upravljanje i vođenje prenosnog sistema, može kupovati na balansnom tržištu.
- (3) Kupovina/prodaja električne energije i snage za balansiranje prenosnog sistema se obavlja sa svrhom:
 - 1) održavanja balansa između proizvodnje i potrošnje električne energije u realnom vremenu,
 - 2) rješavanja problema zagušenja u prenosnom sistemu i
 - 3) održavanja regulacione rezerve na potrebnom nivou.
- (4) Balansno tržište električne energije organizuje Operator tržišta, a njime upravlja OPS.
- (5) Balansni mehanizam predstavlja skup pravila i procedura koje uspostavlja Operator tržišta u skladu sa Pravilima za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije i ovim Pravilima u cilju balansiranja sistema.
- (6) Balansni mehanizam za tekući tržišni dan počinje od momenta „zatvaranja kapije“, a završava se u 24 (dvadeset četiri) časa istog dana.
- (7) Učešće na balansnom tržištu je dobrovoljno, ali svi korisnici prenosnog i distributivnog sistema Crne Gore su dužni da učestvuju u poravnanju odstupanja.
- (8) U periodu do otvaranja balansnog tržišta cijena snage i energije za balansiranje prenosnog sistema električne energije, koja predstavlja osnovnu ulaznu cijenu za finansijski obračun odstupanja, biće utvrđivana u skladu sa Metodologijom za utvrđivanje cijena i uslova za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije koju je donijela Agencija.

Način angažovanja balansne električne energije

Član 30

- (1) Potrebnu snagu i energiju za balansiranje OPS može obezbijediti:
 - 1) kupovinom ili prodajom električne energije na balansnom tržištu električne energije,

Tržišna pravila

- 2) kupovinom ili prodajom električne energije u regulacionoj oblasti OPS ili u inostranstvu i
 - 3) aktiviranjem tercijarne rezerve.
- (2) Ukoliko OPS potrebnu snagu i energiju za balansiranje nabavlja od proizvođača dužan je da to radi izdavanjem naloga proizvođaču.
- (3) Nalozi za angažovanje snage i energije za balansiranje moraju biti registrovani u informacionim sistemima OPS i Operatora tržišta sa sljedećim minimumom informacija:
- 1) razlog angažovanja balansne energije:
 - a) debalans između proizvodnje i potrošnje,
 - b) otklanjanje zagušenja u prenosnom sistemu,
 - c) zahtjev nosioca balansne odgovornosti ili balansno odgovornog subjekta,
 - d) obezbjeđivanje potrebnog nivoa rezerve u svrhu pomoćnih i sistemskih usluga,
 - e) ugroženost margine sigurnosti i
 - f) ostalo.
 - 2) **kod** proizvodne balansne jedinice, ukoliko je balansna električna energija obezbijeđena iz domaće proizvodnje,
 - 3) vremenski interval angažovanja,
 - 4) smjer tercijarne regulacije: regulacija naviše ili regulacija naniže i
 - 5) količina u MWh/h.
- (4) Svi dispečerski nalozi izdati u skladu sa stavom 3 ovog člana predstavljaju tržišnu transakciju između OPS i učesnika na balansnom tržištu..
- (5) Dispečerski nalozi za angažovanje snage i električne energije proizvođaču iz Crne Gore, izdati u skladu sa stavom 3 ovog člana uslovljavaju izmjenu programa rada odnosno proizvodne balansne jedinice, ali samo za vremenski interval za koji je izdat nalog za angažovanje.

VIII PODSTICANJE PROIZVODNJE IZ OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE I VISOKOEFIKASNE KOGENERACIJE

Ugovor o otkupu električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije

Član 31

- (1) Proizvođač električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije koji ispunjava uslove za sticanje statusa povlašćenog proizvođača i prava na podsticajnu cijenu, saglasno Zakonu i Uredbi o načinu sticanja statusa povlašćenog proizvođača koju donosi Vlada Crne Gore, ovo pravo obezbjeđuje zaključenjem Ugovora o otkupu električne energije sa Operatorom tržišta.

Tržišna pravila

- (2) Imalac energetske dozvole, odnosno investitor sa kojim je zaključen ugovor nakon sprovedenog javnog nadmetanja za izgradnju postrojenja za korišćenje obnovljivih izvora energije i visokoefikasnu kogeneraciju, ima pravo da Operatoru tržišta podnese zahtjev za zaključenje Ugovora o definisanju uslova za zaključenje Ugovora o otkupu električne energije.
- (3) Ugovor o otkupu električne energije se zaključuje kada se steknu uslovi definisani u ugovoru iz stava 2 ovog člana.
- (4) Podsticajna cijena električne energije proizvedene u postrojenjima za korišćenje obnovljivih izvora energije i visokoefikasnu kogeneraciju za vrijeme trajanja Ugovora o otkupu električne energije, godišnje se koriguje u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu za utvrđivanje podsticajne cijene električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije koju donosi Vlada Crne Gore.(u daljem tekstu: Uredba o tarifnom sistemu)
- (5) Operator tržišta je dužan da jednom mjesečno, na osnovu Ugovora o otkupu električne energije, a u skladu sa Uredbom o tarifnom sistemu, plati povlašćenom proizvođaču električne energije za proizvedenu električnu energiju, uz uslov da mu je povlašćeni proizvođač prethodno dostavio garancije porijekla za istu količinu električne energije.
- (6) Operator prenosnog sistema, odnosno Operator distributivnog sistema je dužan da Operatoru tržišta dostavi podatke o ukupnoj proizvedenoj električnoj energiji iz postrojenja povlašćenog proizvođača do 15. (petnaestog) dana tekućeg mjeseca za prethodni.
- (7) Ugovor o otkupu električne energije između Operatora tržišta i povlašćenog proizvođača sadrži najmanje:
 - 1) naziv ugovornih strana,
 - 2) predmet ugovora,
 - 3) početak, trajanje i uslove za raskid ugovora,
 - 4) podatke o povlašćenom proizvođaču i postrojenju,
 - 5) način dostavljanja i korišćenja podataka,
 - 6) mjerenje i način očitavanja proizvedene električne energije,
 - 7) podsticajnu cijenu električne energije,
 - 8) način prenosa garancija porijekla,
 - 9) način obračunavanja i plaćanja i
 - 10) način rješavanje sporova.

Ugovor sa snabdjevačem o kupoprodaji proporcionalnog udjela električne energije

Član 32

- (1) Svaki snabdjevač električnom energijom (u daljem tekstu: snabdjevač) dužan je da, na osnovu člana 153 stav 10 Zakona, kupuje električnu energiju proizvedenu u objektima povlašćenog proizvođača, u količini kojom se obezbjeđuje obavezni

Tržišna pravila

minimalni udio električne energije iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije u ukupnoj električnoj energiji kojom snabdjevač snabdijeva svoje kupce.

- (2) U cilju ispunjavanja obaveze iz stava 1 ovog člana, snabdjevač je dužan da sa Operatorom tržišta zaključi ugovor o kupovini pripadaajućeg dijela električne energije proizvedene u objektima povlašćenih proizvođača.
- (3) Obavezni minimalni mjesečni udio svakog pojedinačnog snabdjevača utvrđuje se na osnovu učešća isporučene električne energije tog snabdjevača u pretprošlom mjesecu u ukupnoj isporučenoj električnoj energiji tokom tog mjesca svih snabdjevača. Obavezni minimalni udio svakog snabdjevača se utvrđuje na sljedeći način:

$$q_i = \frac{W_i}{\sum_{i=1}^n W_i} * 100 ; \quad \sum_{i=1}^n q_i = 100$$

gdje je:

q_i - mjesečni minimalni udio snabdjevača "i", (%)
 W_i - mjesečna isporučena električna energija snabdjevača,
 n - broj svih snabdjevača.

- (4) Ako je snabdjevač tek počeo da obavlja djelatnost snabdijevanja, njegov obavezni minimalni udio se utvrđuje na osnovu planirane isporuke električne energije, pri čemu se proporcionalno umanjuje udio ostalih snabdjevača.
- (5) Operator tržišta, najmanje jednom u 6 (šest) mjeseci, za svakog snabdjevača, utvrđuje razliku između obračunatog obaveznog minimalnog udjela i planiranih vrijednosti isporuke električne energije kupcima. Operator tržišta je dužan da vrši adekvatne korekcije kako bi na godišnjem nivou obavezni minimalni udio bio obračunat samo na osnovu isporučene električne energije.
- (6) Ostvarivanje obaveznog minimalnog udjela se dokazuje garancijama porijekla u skladu sa Uredbom o načinu izdavanja, prenošenja i povlačenja garancija porijekla električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije koju donosi Vlada Crne Gore.
- (7) Kupoprodajni ugovor između Operatora tržišta i snabdjevača o kupovini obaveznog minimalnog udjela električne energije sadrži najmanje:
- 1) naziv ugovornih strana,
 - 2) predmet ugovora,
 - 3) početak, trajanje i uslove raskid ugovora,
 - 4) podatke o snabdjevaču,
 - 5) način dostavljanja i korišćenja podataka,
 - 6) mjerenje i način očitavanja proizvedene električne energije,
 - 7) prodajnu cijenu električne energije,
 - 8) način prenosa garancija porijekla,

Tržišna pravila

- 9) način obračunavanja i plaćanja,
 - 10) način rješavanje sporova.
- (8) Preuzetu električnu energiju proizvedenu u objektima povlašćenih proizvođača utvrđenu u skladu sa stavom 2 ovog člana, snabdjevač plaća Operatoru tržišta po prosječnoj podsticajnoj cijeni koja se utvrđuje uredbom kojom se definiše vrste i način podsticanja proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u skladu sa članom 21 stav 5 Zakona.

Način raspodjele sredstava prikupljenih od naknada za podsticaj

Član 33

- (1) Operator tržišta i snabdjevač su dužni da zaključe ugovor kojim se utvrđuje obaveza snabdjevača da Operatoru tržišta redovno plaća za preuzetu električnu energiju iz izvora povlašćenih proizvođača, uključujući i obavezu snabdjevača da Operatoru tržišta izda finansijsku garanciju radi osiguranja naplate.
- (2) Iznos sredstava kojima snabdjevač Operatoru tržišta plaća preuzetu električnu energiju iz izvora povlašćenog proizvođača, u okviru kojeg je obuhvaćena i naknada za podsticanje proizvodnje iz obnovljivih izvora i visokokvalitetne kogeneracije, utvrđuje se kao proizvod preuzete količine energije iz izvora povlašćenog proizvođača i prosječne podsticajne cijene
- (3) Operator prenosnog sistema i Operator distributivnog sistema dužni su da do 15. (petnaestog) u tekućem za prethodni mjesec, dostave Operatoru tržišta podatke o ukupnoj isporučenoj električnoj energiji kupcima, izraženoj u kWh, za svakog pojedinačnog snabdjevača.
- (4) Operator tržišta na osnovu podataka iz stava 3 ovog člana pravi mjesečni obračun u kojem navodi ukupan iznos sredstava koji je svaki snabdjevač dužan da plati Operatoru tržišta.
- (5) Operator tržišta jednom mjesečno svakom snabdjevaču ispostavlja fakturu za plaćanje električne energije kupljene od povlašćenih proizvođača.
- (6) Operator tržišta, najmanje jednom u šest mjeseci, utvrđuje razliku između obračunate i isporučene električne energije od povlašćenih proizvođača na osnovu čega se određuju međusobne obaveze Operatora tržišta i snabdjevača.
- (7) Vrijednosti isporučene električne energije iz postojenja za korišćenje obnovljivih izvora energije i visokoefikasne kogeneracije od povlašćenih proizvođača se dokazuju garancijama porijekla.
- (8) Konačan obračun za proteklu kalendarsku godinu vrši Operator tržišta do 31. marta tekuće godine.

IX VOZNI REDOVI

Uvod

Član 34

- (1) Vozni red je dokument koji definiše operativne (dnevne ili nedeljne) programe proizvodnje, razmjene i potrošnje električne energije i snage elektroenergetskog sistema, u skladu sa bilateralnim ugovorima.
- (2) Vozni red obuhvata transakcije između balansno odgovornih subjekata međusobno, tj. transakcije između učesnika na tržištu.
- (3) Vozni red podrazumijeva da su prethodno obezbijeđeni uslovi za realizaciju ugovorenih tokova električne energije, uz održanje odgovarajućeg kvaliteta snabdijevanja.
- (4) Svaki učesnik na tržištu ili, od njega ovlašćeni, nosilac balansne odgovornosti izrađuje svoje programe proizvodnje, nabavke, razmjene, isporuke i potrošnje električne energije i snage u skladu sa bilateralnim ugovorima i sopstvenim potrebama i to za svaki vremenski interval voznog reda (1 sat).
- (5) Za svaki vremenski interval vozni red mora biti uravnotežen, tj. ukupna planirana potrebna električna energija, koja predstavlja zbir planirane potrošnje i planirane isporuke, mora biti jednaka ukupno planiranoj raspoloživoj električnoj energiji, koja predstavlja zbir planirane proizvodnje i planirane nabavke.
- (6) Ukoliko kod bilateralnih ugovora dođe do izmjene u satnoj dinamici isporuke/prijema električne energije na primopredajnom mjestu, ugovorne strane koje prijavljuju vozni red, dužne su da Operatoru tržišta blagovremeno dostave izmjene voznog reda i odgovorne su za njihovu vjerodostojnost.
- (7) Detaljna procedura sa svim pojedinostima vezanim za prijavu, izradu i eventualnu izmjenu voznih redova opisana je u Uputstvu za prijavu i izradu voznih redova.
- (8) Uputstvo za prijavu i izradu voznih redova donosi Operator tržišta.

Interkonektori - prekogranični prenosni kapaciteti

Član 35

- (1) U odnosu na strukturu elektroenergetskog sistema, međusobni odnos mjesta kupovine (nabavke) i mjesta prodaje (potrošnje) električne energije može biti:
 - 1) mjesto kupovine i mjesto prodaje su unutar regulacione oblasti OPS,
 - 2) mjesto kupovine je unutar regulacione oblasti OPS, a mjesto prodaje je van njegove regulacione oblasti,

Tržišna pravila

- 3) mjesto kupovine je van regulacione oblasti OPS, a mjesto prodaje je unutar njegove regulacione oblasti i
 - 4) mjesto kupovine i mjesto prodaje su u različitim (ili istoj) regulacionim oblastima, a istovremeno van regulacione oblasti OPS, pri čemu električne energije prolazi preko njegove regulacione oblasti.
- (2) U slučajevima iz tačaka 2, 3 i 4 stava 1 ovog člana kupoprodaja (prenos) električne energije se obavlja preko interkonektora.

Prognoza potrošnje

Član 36

- (1) Operator tržišta izrađuje/prati prognozu potrošnje svih balansno odgovornih subjekata za potrebe procesa izrade okvirnog voznog reda.
- (2) Prognoza potrošnje se izrađuje sa ciljem usklađivanja raspoložive električne energije (proizvodnja i kupovina) sa ukupnim potrebama za električnom energijom (potrošnja, prodaja i gubici) u sistemu.
- (3) Prognoza potrošnje se izrađuje za intervale koji se poklapaju sa kalendarskom vremenskom podjelom, tj. na godišnjem, mjesečnom, sedmičnom i dnevnom nivou.
- (4) Nosioći odgovornosti za izradu prognoze potrošnje su, uz Operatora tržišta, Javni snabdjevač, snabdjevači i kvalifikovani kupci koji imaju balansnu odgovornost.
- (5) Javni snabdjevač, snabdjevači i kvalifikovani kupci koji imaju balansnu odgovornost su dužni da Operatoru tržišta dostave sve zahtijevane podatke neophodne za izradu, što je moguće kvalitetnije, prognoze potrošnje.
- (6) Preciznije odredbe vezane za izradu prognoze potrošnje utvrđene su u Pravilima za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije.

Okvirni vozni red

Član 37

- (1) Okvirni vozni red sastavlja Operator tržišta na osnovu pojedinačnih voznih redova tj. podataka iz evidentiranih bilateralnih ugovora.
- (2) Vozni red kojeg strana odgovorna za prijavu voznog reda dostavlja Operatoru tržišta mora da sadrži:
 - 1) evidencioni broj bilateralnog ugovora,
 - 2) primopredajna mjesta u slučaju trgovanja preko interkonektora i
 - 3) satnu dinamiku proizvodnje, potrošnje i razmjene na primopredajnim mjestima.

Tržišna pravila

- (3) Okvirni vozni red se izrađuje za svaki sat narednog dana i sadrži:
- 1) plan potrošnje (u MWh/h) u primopredajnim tačkama, za svaki sat, kao rezultat ukupnih količina iz bilateralnih ugovora,
 - 2) plan proizvodnje (u MWh/h) u primopredajnim tačkama, za svaki sat, kao rezultat ukupnih količina iz bilateralnih ugovora i
 - 3) plan razmjene (u MWh/h) u primopredajnim tačkama, za svaku sat, kao rezultat ukupnih količina iz bilateralnih ugovora.
- (4) Strane odgovorne za prijavu vozni redova su dužne da Operatoru tržišta, do 12 sati tekućeg dana dostaviti svoje vozne redove za naredni dan.
- (5) Operator tržišta je dužan da potvrdi prijem i vrijeme prijema svakog voznog reda stranama odgovornim za prijavu voznog reda u roku od 30 minuta po prijemu. U slučaju da strana odgovorna za prijavu voznog reda ne dobije potvrdu o prijemu, dužna je da provjeri kod Operatora tržišta da li je vozni red primljen.
- (6) Vozne redove koji ne pristignu u predviđenom roku, Operator tržišta ne uključuje u okvirni vozni red, nego o njihovom prispijeću i postojanju obavještava OPS i ODS.
- (7) Operator tržišta je dužan da okvirni vozni red dostavi OPS i ODS do 13 sati tekućeg dana za naredni dan. OPS je dužan da odmah prijavi Operatoru tržišta eventualne greške u okvirnom voznom redu.
- (8) Ispravka okvirnog voznog reda se sprovodi po proceduri definisanoj Uputstvom za prijavu i izradu vovoznih redova.
- (9) Momentom uvođenja ESS formata za prijavljivanje vozni redova po preporuci ENTSO-E, strane odgovorne za prijavu će vozne redove prijavljivati automatski preko svojih informacionih sistema.

Ograničenja u trgovanju

Član 38

- (1) Ograničenja u trgovanju mogu nastati u slučaju kada Vlada propiše posebne mjere u skladu sa članom 166 Zakona.
- (2) Ukoliko, usled tehničkih ograničenja, dođe do teškoća u funkcionisanju prenosnog sistema, OPS može, u skladu sa Pravilima za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije, privremeno ograničiti ili obustaviti pružanje pomoćnih i sistemskih usluga. Tehnička ograničenja obuhvataju, kako ograničenja u elektroenergetskom sistemu Crne Gore, tako i ona koja se javljaju na interkonektorima sa drugim elektroenergetskim sistemima.
- (3) Ukoliko dođe do većih poremećaja u funkcionisanju elektroenergetskog sistema, OPS može, vodeći prvenstveno računa o sigurnosti i pouzdanosti rada sistema,

Tržišna pravila

odlučiti o privremenom ograničenju ili prekidu aktivnosti na tržištu električne energije, kao i o potrebi uticaja na tehničke parametre sistema.

- (4) U slučaju nastanka situacija definisanih u stavovima 3 i 4 ovog člana, OPS je dužan da saopštenje o mogućim tehničkim ograničenjima za dan D objavi na svojoj internet stranici do 18 (osamnaest) sati dana D-2, ili najkasnije do 8 (osam) sati dana D-1.
- (5) Saopštenje o tehničkim ograničenjima mora sadržati sljedeće:
 - 1) primopredajno mjesto na koje se ograničenje odnosi,
 - 2) vrijeme trajanja ograničenja,
 - 3) količinu, odnosno vrstu ograničenja i
 - 4) obrazloženje za ograničenje.

Komunikacija Operatora tržišta sa OPS i učesnicima na tržištu

Član 39

- (1) Način komunikacije i razmjene informacija i podataka između OPS, ODS i učesnika na tržištu sa Operatorom tržišta utvrđuje se Uputstvom o komunikaciji.
- (2) Informacioni sistemi OPS, ODS, učesnika na tržištu i Operatora tržišta moraju biti konfigurisani tako da mogu podržavati način komunikacije i razmjene informacija i podataka utvrđenih Uputstvom o komunikaciji.
- (3) Uputstvo o komunikaciji donosi Operator tržišta.

Podaci za izradu voznog reda

Član 40

- (1) Balansno odgovorni subjekt je dužan da, u skladu sa ovim Pravilima i Uputstvom za prijavu i izradu voznih redova, dostavi Operatoru tržišta vozni red razmjene električne energije za svaki obračunski interval, koji sadrži:
 - 1) razmjene električne energije sa drugim balansno odgovornim subjektima u regulacionoj oblasti,
 - 2) razmjenu električne energije sa učesnicima na tržištu iz i u regulacionu oblast,
 - 3) kumulativni vozni red proizvodnje i
 - 4) kumulativni vozni red potrošnje.
- (2) Balansno odgovorni subjekt je dužan da OPS dostavi vozni red (bazna snaga) regulacionih proizvodnih jedinica, koji se tokom rada može mijenjati.

Tržišna pravila

- (3) Na osnovu voznih redova proisteklih iz evidentiranih bilateralnih ugovora, Operator tržišta izrađuje okvirni vozni red, koji je za svaki obračunski interval jednak saldu svih razmjena među balansno odgovornim subjektima.
- (4) Operator tržišta je dužan da okvirni vozni red dostavi OPS.
- (5) Okvirni vozni red u koji OPS unosi gubitke u prenosnom sistemu, rješenja mogućih tehničkih ograničenja i tranzit električne energije, naziva se konačni vozni red. OPS je dužan da konačni vozni red dostavi Operatoru tržišta.

Član 41

- (1) Balansno odgovornim subjektima, koji imaju jednu ili više regulacionih proizvodnih jedinica za sekundarnu regulaciju, Operator tržišta u konačni vozni red naknadno dodaje vrijednost satnog prosjeka realizovane sekundarne regulacije u pojedinačnom obračunskom intervalu.
- (2) Način utvrđivanja vrijednosti satnog prosjeka realizovane sekundarne regulacije propisuje OPS i sadržan je u Ugovoru o pružanju pomoćnih usluga, koji zaključuje OPS sa davaocem pomoćnih usluga.
- (3) Balansno odgovornim subjektima, koji imaju jednu ili više regulacionih proizvodnih jedinica za tercijarnu regulaciju, Operator tržišta u konačni vozni red naknadno dodaje vrijednost satnog prosjeka realizovane tercijarne regulacije u pojedinačnom obračunskom intervalu, angažovane na zahtjev OPS.
- (4) Način utvrđivanja vrijednosti satnog prosjeka realizovane tercijarne regulacije propisuje OPS i sadržan je u Ugovoru o pružanju pomoćnih usluga, koji zaključuje OPS sa davaocem pomoćnih usluga.
- (5) Konačni vozni red, koji je korigovan naknadnim dodavanjem vrijednosti satnog prosjeka realizovane sekundarne i tercijarne regulacije, predstavlja osnov za obračun količinskih odstupanja.

Član 42

- (1) Svaku potrebu za naknadnom izmjenom voznih redova balansno odgovorni subjekt je dužan da prijavi Operatoru tržišta i OPS. Izmjene voznih redova, koje su prijavljene u skladu sa ovim Pravilima i Uputstvom za prijavu i izradu voznih redova, Operator tržišta unosi u okvirni vozni red, o čemu obavještava OPS.
- (2) Izmjene voznih redova koje su prijavljene po isteku vremena predviđenog za prijavljivanje voznog reda, a koje je definisano u ovim Pravilima i Uputstvu za prijavu i izradu voznih redova, može odobriti samo OPS ukoliko time nije ugrožena sigurnost, stabilnost i pouzdanost rada elektroenergetskog sistema.
- (3) OPS je dužan da balansno odgovornom subjektu odobri izmjene voznog reda po isteku roka za prijavljivanje voznog reda u sljedećim slučajevima:
 - 1) ako je izmjena uzrokovana kvarovima u sistemu, koje je objavio OPS, što iziskuje da se opterećenje (snaga) balansno odgovornog subjekta

Tržišna pravila

- mora smanjiti za najmanje 10 MW ili, ako je u pitanju proizvođač, proizvodnja ograniči za najmanje 10 MW,
- 2) ako u proizvodnoj ili potrošačkoj jedinici sa snagom od najmanje 10 MW, za koju je odgovoran balansno odgovorni subjekt, dođe do neočekivanog ispada i
 - 3) ako je OPS smanjio neku transakciju preko interkonektora, u skladu sa Ugovorom o pristupu prenosnom sistemu.
- (4) Balansno odgovorni subjekt po čijem zahtjevu je odobrena izmjena konačnog voznog reda u skladu sa tačkom 2 stava 3, ovog člana dužan je da odgovarajući dokaz o postojanju razloga za izmjenu naknadno dostavi OPS.
 - (5) Ukoliko sigurnost i pouzdanost rada elektroenergetskog sistema to zahtijevaju, OPS može sam vršiti izmjene voznog reda.
 - (6) Ukoliko izmjene voznog reda, izvršene u skladu sa stavom 5 ovog člana prouzrokuju negativne posljedice kod učesnika na tržištu, OPS je dužan da učesnika na tržištu, kod koga su nastupile negativne posljedice, obavijesti o razlozima izmjene voznog reda.
 - (7) Troškove koji kod učesnika na tržištu ili OPS nastanu pod okolnostima iz stava 5 i 6 ovog člana, padaju na teret strane koja je prouzrokovala tu okolnost. Ukoliko nastale okolnosti nije prouzrokovao niko od učesnika na tržištu, troškovi se neće nadoknađivati.
 - (8) Ukoliko OPS izmijeni konačni vozni red u skladu sa stavovima 3 i 5 ovog člana, dužan je da tako izmijenjeni konačni vozni red dostavi Operatoru tržišta.

Konačni vozni red

Član 43

- (1) Konačni vozni red je osnova za rad elektroenergetskog sistema i izračunavanje količinskih odstupanja za naredni dan.
- (2) Operator prenosnog sistema je dužan da konačni vozni red za naredni dan dostavi Operatoru tržišta do 15 sati tekućeg dana.

X POMOĆNE I SISTEMSKE USLUGE

Član 44

- (1) Standardi i procedure za nabavku pomoćnih i sistemskih usluga i kupovinu električne energije za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu, radi obezbjeđenja neprekidnog, sigurnog i pouzdanog snabdijevanja krajnjih kupaca električnom energijom definisani su u Metodologiji za utvrđivanje cijena i uslova za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije, Metodologiji za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog

Tržišna pravila

prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema i Pravilima za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije.

XI OBRAČUN Odstupanja Predaje i Prijema Električne Energije od Voznih Redova

Opšte odredbe

Član 45

- (1) Učesnici koji na organizovanom tržištu trguju električnom energijom dužni su da učestvuju u sistemu količinskog poravnanja koje sprovodi Operator tržišta.
- (2) Balansno odgovorni subjekti su ujedno i obveznici obračuna količinskog odstupanja, finansijskog obračuna i poravnanja.
- (3) Svi povlašćeni proizvođači su saglasno Zakonu članovi jedne balansne grupe i nemaju obavezu plaćanja naknade za poravnanje odstupanja predaje električne energije od voznog reda, ukoliko do njega dođe.
- (4) Obračun količinskog odstupanja predaje/prijema električne energije od voznih redova, kao i finansijski obračun i kontrolu finansijskog poravnanja utvrđenih odstupanja obavlja Operator tržišta.
- (5) U finansijski obračun utvrđenih količinskih odstupanja predaje/prijema električne energije od voznih redova su, pored Operatora tržišta, uključeni balansno odgovorni subjekti, OPS i ODS.

Balansna odgovornost

Član 46

- (1) Za nesmetano izvršenje transakcija na tržištu električne energije i njihov korektan obračun, ostvarivanje balansa između proizvodnje i potrošnje u elektroenergetskom sistemu Crne Gore, kao i za razdvajanje finansijskih transakcija od fizičke isporuke, neophodno je uspostavljanje balansne odgovornosti za sve učesnike na tržištu.
- (2) Svi učesnici na tržištu mogu zaključivati bilateralne ugovore o kupovini/prodaji električne energije, pristupati prekograničnim prenosnim kapacitetima radi uvoza i izvoza električne energije i učestvovati u balansnom mehanizmu u skladu sa Zakonom, ovim Pravilima i uslovima iz licenci.
- (3) Svi učesnici na tržištu dužni su da preuzmu finansijsku odgovornost za uticaj svojih transakcija na sigurnost, pouzdanost i ekonomičnost rada elektroenergetskog sistema Crne Gore.

Tržišna pravila

Balansna grupa

Član 47

- (1) Svaki učesnik na tržištu - balansno odgovorni subjekt je dužan da u realnom vremenu bude izbalansiran, odnosno da svoje potrebe potrošnje uskladi sa raspoloživom električnom energijom.
- (2) U slučaju da nije ispunjen uslov iz stava 1 ovog člana svaki učesnik na tržištu - balansno odgovorni subjekt je dužan preuzeti balansnu odgovornost prema OPS za odstupanje od sopstvenog voznog reda.
- (3) Svaki snabdjevač preuzima balansnu odgovornost za sve svoje kupce.
- (4) Balansno odgovorni subjekti se mogu dobrovoljno udružiti u balansne grupe radi zajedničkog obračuna odstupanja, čime postaju subjekti poravnanja date balansne grupe.
- (5) Balansno odgovorni subjekti koji se udružuju u balansne grupe nominuju nosioca balansne odgovornosti balansne grupe (u daljem tekstu: nosioci balansne odgovornosti).
- (6) Svaki nosilac balansne odgovornosti i balansno odgovorni subjekt moraju biti registrovani kod Operatora tržišta i OPS. Registracija se obavlja podnošenjem zahtjeva za sticanje statusa nosioca balansne odgovornosti Operatoru tržišta. Obrazac zahtjeva propisuje i objavljuje Operator tržišta.
- (7) Balansna grupa može obuhvatati proizvoljan broj subjekata poravnanja bez i sa pripadajućim primopredajnim mjestima unutar regulacione oblasti.
- (8) Operator tržišta obavlja obračun količinskih odstupanja za svaki obračunski interval po pojedinačnim balansnim grupama, odnosno balansno odgovornim subjektima.
- (9) Svako primopredajno mjesto mora pripadati tačno jednoj balansnoj grupi ili jednom balansno odgovornom subjektu. Pripadnost primopredajnih mjesta balansnoj grupi, odnosno balansno odgovornom subjektu prijavljuje nosilac balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovorni subjekt nadležnom operatoru sistema.
- (10) Na svako primopredajno mjesto se može odnositi proizvoljan broj ugovora o kupoprodaji električne energije, pri čemu samo jedan od njih može biti otvoreni ugovor.

Član 48

- (1) Operator prenosnog sistema može da predstavlja posebnu balansnu grupu, u okviru koje se obavlja kupovina električne energije za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu i pomoćne i sistemske usluge i kupoprodaja električne energije za poravnanje odstupanja (balansiranje sistema).

Tržišna pravila

- (2) Operator distributivnog sistema može da predstavlja posebnu balansnu grupu u okviru koje se izvodi kupovina električne energije za pokrivanje gubitaka u distributivnom sistemu.
- (3) Operator tržišta osniva posebnu balansnu grupu (EKO balansna grupa) u koju su uključeni svi povlašćeni proizvođači, kojoj OPS ne naplaćuje odstupanja.

Član 49

- (1) Nosilac balansne odgovornosti i balansno odgovorni subjekt odgovorni su za:
 - 1) zaključenje trilateralnog Ugovora o balansnoj odgovornosti sa OPS i Operatorom tržišta,
 - 2) prijavu svojih primopredajnih mjesta nadležnom operatoru sistema,
 - 3) prijavu voznih redova razmjene električne energije s drugim balansnim grupama ili balansno odgovornim subjektima Operatoru tržišta u skladu sa ovim Pravilima i Uputstvom za prijavu i izradu voznih redova i
 - 4) plaćanje za utvrđena količinska odstupanja.
- (2) Nosilac balansne odgovornosti u ime subjekata poravnjenja odstupanja koji pripadaju njegovoj balansnoj grupi, zaključuje trilateralni Ugovor o balansnoj odgovornosti s OPS i Operatorom tržišta najkasnije 30 (trideset) dana prije početka rada balansne grupe.
- (3) Ugovor o balansnoj odgovornosti mora sadržati najmanje:
 - 1) opšte podatke o ugovornim stranama,
 - 2) opis načina primanja, prenosa i provjeravanja obračunskih podataka i voznih redova balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta,
 - 3) obaveze ugovornih strana,
 - 4) način i oblik finansiskog poravnjenja,
 - 5) obaveze ugovornih strana da će Operatoru tržišta dostavljati podatke za obračun i finansijsko poravnjenje,
 - 6) mjere i radnje koje se preduzimaju u slučajevima neispunjavanja obaveza,
 - 7) visinu i kriterijume za određivanje opsega traženih finansijskih garancija, odvojenih po vrstama obaveza (npr. novčani depozit, uplata u zajednički fond) i prihvatanje garancija,
 - 8) navođenje razloga usled kojih OPS i Operator tržišta imaju pravo odstupiti od ugovora o balansnoj odgovornosti,
 - 9) obavezu ugovornih strana da će podatke, neposredno ili posredno dobijene u procesu obračuna odstupanja, upotrebljavati samo za namjene vezane za obračun odstupanja i neće ih prosleđivati trećim licima, osim u slučajevima koji proističu iz Zakona,
 - 10) način rješavanja sporova,
 - 11) prava i obaveze ugovornih strana u slučajevima odustajanja od ugovora i
 - 12) odredbe vezane za važenje ugovora.

Tržišna pravila

- (4) Nosilac balansne odgovornosti i balansno odgovorni subjekt dužni su u pisanoj formi obavijestiti Operatora tržišta i OPS o promjenama svog statusa (ime, naziv prebivališta/sjedišta i sl.) najkasnije 7 (sedam) dana po nastaloj promjeni. Administrativne promjene se moraju unijeti u postojeći Ugovor o balansnoj odgovornosti.
- (5) Ako nosilac balansne odgovornosti ili balansno odgovorni subjekti ne poštuju odredbu iz stava 4 ovog člana, OPS i Operator tržišta će im zaračunati troškove koje su takvim postupkom uzrokovali.
- (6) Ugovor o balansnoj odgovornosti se zaključuje na neodređeno vrijeme. Ugovor prestaje važiti u sljedećim slučajevima:
 - 1) ako nosilac balansne odgovornosti ili balansno odgovorni subjekt u pisanoj formi obavijeste OPS i Operatora tržišta o odustajanju od Ugovora o balansnoj odgovornosti sa rokom otkaza od 90 (devedeset) dana, pod uslovom ispunjenja ugovornih obaveza,
 - 2) ako OPS odustane od ugovora u slučajevima koji su određeni u poglavlju o prinudnom snabdijevanju ovih Pravila i
 - 3) prilikom zamjene nosioca balansne odgovornosti u balansnoj grupi.

Član 50

- (1) Član balansne grupe može bilo kada preći u drugu balansnu grupu. Nosilac balansne odgovornosti je dužan članu koji želi promijeniti balansnu grupu dati odobrenje za promjenu balansne grupe, ukoliko je ovaj član izmirio sve obaveze vezane za obračun odstupanja i kupoprodaju električne energije.
- (2) U slučaju kada subjekat poravnanja mijenja balansnu grupu prilaže nadležnom operatoru sistema i Operatoru tržišta podnesak o zamjeni, koji u stvari predstavlja odobrenje nosioca balansne odgovornosti iz kojeg se vidi koji subjekat poravnanja istupa iz balansne grupe i kojoj balansnoj grupi pristupa. Detalji se preciziraju u Ugovoru o pristupu prenosnom/distributivnom sistemu, koji se zaključuje između subjekta poravnanja i nadležnog operatora sistema.
- (3) Ako podnesak za zamjenu balansne grupe sadrži propisane i zahtijevane dokaze iz stava 1 ovog člana, zamjena počinje važiti u roku od jednog mjeseca po isteku mjeseca u kojem je subjekat poravnanja, odnosno nosilac balansne odgovornosti predao podnesak nadležnom operatoru sistema i Operatoru tržišta.
- (4) Član balansne grupe može ovlastiti nosioca balansne odgovornosti balansne grupe u koju se namjerava uključiti, da u njegovo ime sprovede proceduru zamjene balansne grupe.

Član 51

- (1) Operator prenosnog sistema i Operator tržišta vode i redovno ažuriraju evidenciju balansnih grupa i balansno odgovornih subjekata.

Tržišna pravila

- (2) Operator tržišta mjesečno obavještava nosioce balansne odgovornosti i balansno odgovorne subjekte o ažuriranoj evidenciji balansnih grupa i balansno odgovornih subjekata.

Finansijske garancije

Član 52

- (1) Prilikom zaključenja Ugovora o balansnoj odgovornosti, nosilac balansne odgovornosti i balansno odgovorni subjekt su dužni priložiti bankarsku garanciju plativu na prvi poziv, bez prava prigovora u korist Operatora tržišta.
- (2) Bankarska garancija mora biti dostavljena u formi koju definiše Operator tržišta na svojoj internet stranici.
- (3) Visina bankarske garancije se prvi put određuje na osnovu sljedećih kriterijuma:
- 1) Ako balansna grupa ili balansno odgovorni subjekt obuhvataju samo potrošače, visina bankarske garancije se određuje na osnovu prosječne sedmične potrošnje električne energije balansne grupe ili balansno odgovornog subjekta tokom šestomjesečnog perioda.
 - 2) Ako balansna grupa ili balansno odgovorni subjekt obuhvataju samo proizvođače, visina bankarske garancije se određuje na osnovu prosječne sedmične proizvodnje električne energije balansne grupe ili balansno odgovornog subjekta koja je prodana na tržištu električne energije tokom šestomjesečnog perioda.
 - 3) Ako balansna grupa ili balansno odgovorni subjekt obuhvataju i potrošače i proizvođače, visina bankarske garancije se određuje na osnovu veće od dvije vrijednosti - prosječne sedmične proizvodnje električne energije koja je prodana na tržištu ili prosječne sedmične potrošnje električne energije tokom šestomjesečnog perioda.
 - 4) Za trgovce električnom energijom koji nemaju ni potrošače ni proizvođače, visina bankarske garancije se određuje na osnovu maksimalne sedmične vrijednosti verifikovanih transakcija prometa električne energije trgovca tokom šestomjesečnog perioda.
- (4) Novi nosilac balansne odgovornosti ili balansno odgovorni subjekt i Operator tržišta su dužni izvršiti prognozu prosječne vrijednosti preuzete ili proizvedene električne energije ili nominovane snage, na osnovu koje će se odrediti visina bankarske garancije. Nakon 6 (šest) mjeseci izvršiće se revizija ovih vrijednosti na osnovu izmjerenih fizičkih realizacija tokom tog šestomjesečnog perioda.
- (5) Referentna cijena za određivanje visine bankarske garancije je osnovna cijena odstupanja C definisana u stavu 1 člana 62 ovih Pravila.
- (6) Utvrđene bankarske garancije se primjenjuju tokom perioda od 6 (šest) mjeseci.
- (7) Mjesec dana prije isteka roka od 6 (šest) mjeseci primjene utvrđenih bankarskih garancija. Operator tržišta je dužan da izračuna nove visine bankarskih garancija

Tržišna pravila

na osnovu izmjerenih fizičkih realizacija tokom proteklog dvanaestomjesečnog perioda na osnovu parametara sadržanih u stavu 3 ovog člana.

- (8) Nosilac balansne odgovornosti ili balansno odgovorni subjekt dužni su da obezbijede nove bankarske garancije na iznos obračunat u skladu sa stavom (7) ovog člana.
- (9) Nove bankarske garancije moraju stupiti na snagu do dana isteka prethodne bankarske garancije i primjenjivaće se tokom jedne godine.
- (10) Ako je Operator tržišta, zbog neizmirenih finansijskih obaveza, aktivirao bankarsku garanciju, nosilac balansne odgovornosti ili balansno odgovorni subjekt su dužni da u roku od 3 dana dostave Operatoru tržišta novu bankarsku garanciju, putem preporučenog pisma sa potvrdom prijema. Nova bankarska garancija mora biti u istom iznosu kao i prethodna i stupa na snagu odmah.
- (11) Ako nosilac balansne odgovornosti ili balansno odgovorni subjekt ne dostave novu bankarsku garanciju u skladu sa stavom 10 ovog člana, OPS i Operator tržišta mogu raskinuti Ugovor o balansnoj odgovornosti i to bez prethodnog obavještanja.

Prinudno snabdijevanje

Član 53

- (1) Operator prenosnog sistema i Operator tržišta mogu jednostrano raskinuti Ugovor o balansnoj odgovornosti sa nosiocem balansne odgovornosti ili balansno odgovornim subjektom, ako nosilac balansne odgovornosti ili balansno odgovorni subjekt:
 - 1) ne plaća svoje obaveze proistekle iz obračuna odstupanja,
 - 2) krši odredbe ovih Pravila, Pravila za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije ili Pravila za funkcionisanje distributivnog sistema električne energije,
 - 3) ne dostavlja podatke potrebne za obračun odstupanja balansne grupe ili balansno odgovornog subjekta i
 - 4) ne dostavlja bankarske garancije u skladu sa članom 52 ovih Pravila.
- (2) U slučaju jednostranog raskida Ugovora o balansnoj odgovornosti u skladu sa stavom 1 ovog člana, OPS je dužan da o tome obavijesti sve subjekte poravnanja koji pripadaju balansnoj grupi, sa čijim nosiocem balansne odgovornosti se namjerava jednostrano raskinuti ugovor, a priključeni su na prenosni sistem i ODS, najkasnije 10 (deset) dana prije otkaza. ODS je dužan da obavještenje prosljedi svim subjektima poravnanja iz te balansne grupe koji su priključeni na njegov sistem.
- (3) Nosilac balansne odgovornosti može subjektu poravnanja jednostrano otkazati Ugovor o poravnanju odstupanja subjekata poravnanja, ako subjekt poravnanja ne ispunjava odredbe Ugovora o poravnanju odstupanja subjekata poravnanja.

Tržišna pravila

- (4) Nosilac balansne odgovornosti je dužan da obavijesti Operatora tržišta i nadležne operatore sistema o prestanku važenja Ugovora o poravnanju odstupanja subjekta poravnanja, najkasnije 10 (deset) dana prije prestanka važenja ugovora.
- (5) Snabdjevač posljednjeg izbora u okviru prinudnog snabdijevanja preuzima funkciju nosioca balansne odgovornosti samo za subjekte poravnanja iz kategorije kvalifikovanih kupaca, koji su uključeni u balansnu grupu, u slučaju kada je nosiocu balansne odgovornosti otkazan Ugovor o balansnoj odgovornosti. Ostali članovi balansne grupe se moraju uključiti u neku drugu balansnu grupu ili samostalno zaključiti Ugovor o balansnoj odgovornosti, u skladu sa stavom 2 i 3 člana 46 ovih Pravila.
- (6) Prinudno snabdijevanje snabdjevač posljednjeg izbora, saglasno Zakonu, dužan je izvoditi najviše 90 (devedeset) dana od dana otkazivanja Ugovora o balansnoj odgovornosti. Za to vrijeme se svaki pogođeni subjekat poravnanja-kvalifikovani kupac mora uključiti u jednu od balansnih grupa, odnosno samostalno zaključiti Ugovor o balansnoj odgovornosti, u skladu sa stavom 2 i 3 člana 46 ovih Pravila.
- (7) Subjektu poravnanja koji se u propisanom roku ne uključi ni u jednu od balansnih grupa ili samostalno ne zaključi Ugovor o balansnoj odgovornosti, nadležni operator sistema otkazuje Ugovor o pristupu sistemu.

Utvrđivanje količinskog odstupanja

Član 54

- (1) Pozitivno odstupanje predaje/prijema električne energije od voznih redova podrazumijeva da je nosilac balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovorni subjekt preuzeo veću količinu električne energije iz elektroenergetskog sistema, ili predao manju količinu električne energije elektroenergetskom sistemu od one koja je prijavljena voznim redom.
- (2) Negativno odstupanje predaje/prijema električne energije od voznih redova podrazumijeva da je nosilac balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovorni subjekt predao veću količinu električne energije elektroenergetskom sistemu, ili preuzeo manju količinu električne energije iz elektroenergetskog sistema od one koja je prijavljena voznim redom.

Član 55

- (1) Operator tržišta utvrđuje stvarni prijem i stvarnu predaju električne energije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta. U tom cilju Operator tržišta za svako primopredajno mjesto, utvrđuje realizovane pojedinačne vrijednosti prijema i predaje električne energije u obračunskom intervalu i sabira ih za pojedinačni obračunski interval po balansnim grupama, odnosno balansno odgovornim subjektima, odvojeno za prijem i za predaju.
- (2) Stvarna predaja električne energije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u pojedinačnom obračunskom intervalu je jednaka sumi realizovanih vrijednosti predaje električne energije svih generatorskih

Tržišna pravila

primopredajnih mjesta za sistem (mrežu) na koji su priključeni, koja pripadaju balansnoj grupi, odnosno balansno odgovornom subjektu, u tom vremenskom intervalu:

$$W_{\text{predaje}} = \sum_{i=1}^n W_{i\text{-pred}}$$

gdje je:

$W_{i\text{-pred}}$ realizovana predaja generatorskog primopredajnoga mjesta u pojedinačnom obračunskom intervalu,
 n broj generatorskih primopredajnih mjesta balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta.

- (3) Stvarni prijem električne energije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u pojedinačnom obračunskom intervalu je jednak sumi realizovanih vrijednosti prijema električne energije svih prijemnih primopredajnih mjesta za sistem (mrežu) na koji su priključena, koja pripadaju balansnoj grupi, odnosno balansno odgovornom subjektu, u tom vremenskom intervalu:

$$W_{\text{prijema}} = \sum_{i=1}^n W_{i\text{-prij}}$$

gdje je:

$W_{i\text{-prij}}$ realizovani prijem prijemnog primopredajnoga mjesta u pojedinačnom obračunskom intervalu,
 n broj prijemnih primopredajnih mjesta balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta.

Član 56

- (1) Za primopredajna mjesta koja su opremljena registracionim mjernim uređajima, stvarna predaja, odnosno prijem električne energije u pojedinačnom obračunskom intervalu utvrđuje se na osnovu registrovanih mjerenja.
- (2) Za primopredajna mjesta bez registracionih mjernih uređaja, stvarna predaja, odnosno prijem električne energije u pojedinačnim obračunskim intervalima utvrđuje se na osnovu određenog analitičkog postupka.
- (3) Nakon ugradnje registracionih mjernih uređaja nadležni operator sistema je dužan da o tome obavijesti snabdjevača koji to primopredajno mjesto snabdijeva.
- (4) Nakon saopštenja o ugradnji, stvarna predaja, odnosno prijem u pojedinačnom obračunskom intervalu će se još za tri obračunska intervala određivati na osnovu analitičkog postupka, osim ako snabdjevač, koji to primopredajno mjesto snabdijeva, od nadležnog operatora sistema ne zahtijeva utvrđivanje na osnovu stvarno registrovanih mjerenja.

Tržišna pravila

Član 57

- (1) Najkasnije 10 (deset) dana po isteku obračunskog perioda OPS je dužan da Operatoru tržišta dostavi podatke o realizaciji razmjene električne energije na granici prenosnog sistema i realizaciji sekundarne i tercijarne regulacije, za svaki obračunski interval.
- (2) Cjelokupna realizacija balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u pojedinačnom obračunskom intervalu jednaka je razlici između cjelokupne realizacije prijema i cjelokupne realizacije predaje električne energije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u svim sistemima:

$$W_{\text{realizacije}} = \sum_{i=1}^n W_{i\text{-prijema}} - \sum_{i=1}^n W_{i\text{-predaja}},$$

gdje je:

$W_{i\text{-prijema}}$ realizovani (utvrđeni) prijem balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u obračunskom intervalu za sistem na koji su priključeni,

$W_{i\text{-predaje}}$ realizovana (utvrđena) predaja balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u obračunskom intervalu za sistem na koji su priključeni i

n ukupan broj sistema (mreža)..

- (3) Operator tržišta utvrđuje količinska odstupanja za svaku balansnu grupu izračunavanjem razlike između cjelokupne realizacije balansne grupe i prijavljenog voznog reda balansne grupe.
- (4) Operator tržišta utvrđuje količinska odstupanja za svakog balansno odgovornog subjekta izračunavanjem razlike između cjelokupne realizacije balansno odgovornog subjekta i njegovog prijavljenog voznog reda.
- (5) Za svaku balansnu grupu, odnosno balansno odgovornog subjekta odstupanje predaje/prijema električne energije od prijavljenog voznoga reda u obračunskom intervalu se utvrđuje na sljedeći način:

$$W_{k\text{-odstupanja}} = W_{k\text{-realizacije}} - W_{k\text{-vozni red}}$$

gdje je:

$W_{k\text{-odstupanja}}$ odstupanje balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta od voznoga reda u obračunskom intervalu k ,

$W_{k\text{-realizacije}}$ realizacija balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u obračunskom intervalu k i

$W_{k\text{-vozni red}}$ prijavljeni vozni red predaje/prijema balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u obračunskom intervalu k .

Tržišna pravila

Član 58

- (1) Odstupanje OPS sastoji se iz odstupanja na granicama prenosnog sistema Crne Gore i odstupanja od voznog reda.
- (2) Odstupanje na granicama prenosnog sistema Crne Gore izračunava se kao razlika između voznog reda na granicama i obračunskih podataka izmjerenih protoka električne energije na granicama.
- (3) Odstupanje od voznog reda izračunava se kao razlika između njegove realizacije (realizacija gubitaka u prenosnom sistemu) i voznog reda.
- (4) Odstupanje ODS izračunava se kao razlika između njegove realizacije (realizacija gubitaka u distributivnom sistemu) i voznog reda.

Utvrđivanje količinskog odstupanja kupaca bez registracionih mjerenja

Član 59

- (1) Na osnovu ukupne potrošnje iz poslednjih 12 (dvanaest) mjeseci kupca bez registracionih mjernih uređaja, dobijene kao podatak od ODS, Operator tržišta izračunava stvarnu potrošnju tih kupaca za protekli period, odvojeno po balansnim grupama, odnosno balansno odgovornim subjektima.
- (2) Za svaku balansnu grupu, odnosno balansno odgovornog subjekta izračunava se razlika između stvarne predaje i ukupne godišnje predaje električne energije u pojedinim obračunskim periodima primjenom određenog analitičkog postupka.
- (3) Pozitivne i negativne razlike se zaračunavaju odgovornim balansne grupe, odnosno balansno odgovornom subjektu po srednjoj godišnjoj cijeni za pokrivanje odstupanja.
- (4) Analitički postupak utvrđivanja odstupanja kupaca bez registracionih mjerenja definisan je u internim pravilima Operatora tržišta.

XII OBRAČUN I FINANSIJSKA PORAVNANJA

Opšte odredbe

Član 60

- (1) Operator tržišta, u okviru sistema poravnanja kojeg sam organizuje, vrši obračun finansijskog poravnanja utvrđenih količinskih odstupanja.
- (2) Obračun finansijskog poravnanja utvrđenih količinskih odstupanja se odnosi na sve učesnike na tržištu.

Zona tolerancije

Član 61

- (1) Zona tolerancije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta predstavlja opseg količinskog odstupanja balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u obračunskom intervalu u kojem se primjenjuje osnovna cijena pozitivnog i negativnog odstupanja (C i C_{neg}).
- (2) Zona tolerancije T balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta, za svaki obračunski interval, se određuje na osnovu realizovanog prijema i proizvodnje električne energije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta na sljedeći način:

$$T = \min \left\{ \max \left\{ kW_{prijem}, kW_{proizv}, T_{min} \right\}, P_{sreg} \right\}$$

gdje je:

k koeficijent praga tolerancije,

T_{min} najmanja vrijednost praga tolerancije,

P_{sreg} snaga sekundarne regulacije regulacione oblasti Crne Gore,

$W_{prijema}$ realizovani prijem balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u obračunskom intervalu i

W_{proizv} realizovana predaja balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u obračunskom intervalu.

Vrijednost koeficijenta praga tolerancije k jednaka je 0,05.

Najmanja vrijednost praga tolerancije T_{min} je 1MW.

- (3) Zona tolerancije pojedine balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta u obračunskom intervalu ne može biti manja od 1MW, a ne smije prelaziti opseg sekundarne regulacije regulacione oblasti P_{sreg} koju određuje OPS za svaki obračunski interval.
- (4) U slučaju da ukupan zbir zona tolerancije svih balansnih grupa i balansno odgovornih subjekata prelazi opseg sekundarne regulacije regulacione oblasti tada se za sve balansne grupe i balansno odgovorne subjekte zone tolerancije proporcionalno umanjuju, tako da zbir zona tolerancije pojedinačnih balansnih grupa i balansno odgovornih subjekata ne prelazi opseg sekundarne regulacije regulacione oblasti.

Tržišna pravila

- (5) Najkasnije 10 (deset) dana po isteku obračunskog perioda OPS je dužan da Operatoru tržišta dostavi podatke o opsegu sekundarne regulacije P_{sreg} za svaki obračunski interval.
- (6) Zona tolerancije pojedinačnih subjekata poravnanja pripada u cjelosti balansnoj grupi kojoj subjekti poravnanja pripadaju.

Određivanje cijene odstupanja

Član 62

- (1) Osnovna cijena odstupanja (C) i izvedena cijena po kojoj se vrši obračun negativnih odstupanja (C_{neg}) u obračunskom intervalu utvrđuju se u skladu sa Metodologijom za utvrđivanje cijena i uslova za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije.
- (2) Osnovna cijena odstupanja (C) mora da odražava stvarne troškove OPS u procesu balansiranja sistema.
- (3) Osnovna cijena odstupanje (C) izračunava se za svaki obračunski interval posebno.
- (4) Osnovna cijena odstupanja (C) i izvedena cijena odstupanja (C_{neg}) su iste za sve balansne grupe i balansno odgovorne subjekte.
- (5) Cijena pozitivnog odstupanja (C_+) se određuje za sve balansne grupe i balansno odgovorne subjekte posebno, zavisnosno od visine pozitivnog odstupanja pojedine balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta.
- (6) Cijena pozitivnog odstupanja (C_+) za pojedina područja odstupanja se određuje na sljedeći način:

$$C_+ = \left\{ \begin{array}{ll} C & W_{odstupanja} \leq T \\ 1.33 C & T < W_{odstupanja} \leq 3T \\ 1.66 C & 3T < W_{odstupanja} \leq 5T \\ 2 C & 5T < W_{odstupanja} \end{array} \right.$$

gdje je:

C osnovna cijena odstupanja,
 $W_{odstupanja}$ vrijednost pozitivnog odstupanja i
T zona tolerancije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta.

- (7) Cijena negativnog odstupanja (C_-) se određuje za sve balansne grupe i balansno odgovorne subjekte posebno, zavisnosno od visine negativnog odstupanja pojedine balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta.

Tržišna pravila

- (8) Cijena negativnog odstupanja (C_-) za pojedina područja odstupanja se određuje na sljedeći način:

$$C_- = \begin{cases} C_{\text{neg}} & -T \leq W_{\text{odstupanja}} \\ 0,75 C_{\text{neg}} & -3T < W_{\text{odstupanja}} \leq -T \\ 0,45 C_{\text{neg}} & -5T < W_{\text{odstupanja}} \leq -3T \\ 0 C_{\text{neg}} & W_{\text{odstupanja}} \leq -5T \end{cases}$$

gdje je:

C_{neg} izvedena (osnovna) cijena negativnog odstupanja,
 $W_{\text{odstupanja}}$ vrijednost negativnog odstupanja i
 T zona tolerancije balansne grupe, odnosno balansno odgovornog subjekta

- (9) Nosilac balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovorni subjekt koji je ostvario pozitivna odstupanja je dužan platiti angažovanu električnu energiju za pokrivanje pozitivnih odstupanja OPS i drugim nosiocima balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovornim subjektima koji su ostvarili negativna odstupanja i dijelom pokrili pozitivna odstupanja.
- (10) Ukoliko je OPS u procesu balansiranja sistema, koji je bio u negativnom odstupanju, davao nalog za smanjenje proizvodnje, nije dužan nosiocu balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovornom subjektu, koji je izazvao negativna odstupanja sistema, nadoknaditi novčana sredstva za višak električne energije.
- (11) Ukoliko su ukupni troškovi balansiranja sistema, koje ima OPS u određenom obračunskom intervalu veći od salda balansnih obračuna svih balansnih grupa i balansno odgovornih subjekata onda se cijene odstupanja u određenim obračunskim intervalima koriguju na način da saldo balansnih obračuna svih balansnih grupa pokrije troškove balansiranja sistema.

Finansijski obračun odstupanja

Član 63

- (1) Iznos koji Operator tržišta u svakom obračunskom intervalu zaračunava nosiocu balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovornom subjektu za poravnanje pozitivnih odstupanja, izračunava se primjenom formule:

$$I_i = C_+ \times W_{\text{odstupanja}}$$

- (2) Iznos koji Operator tržišta u svakom obračunskom intervalu zaračunava nosiocu balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovornom subjektu za poravnanje negativnih odstupanja, izračunava se primjenom formule:

$$I_i = C_- \times W_{\text{odstupanja}}$$

Tržišna pravila

- (3) Ukupan iznos obračunskih odstupanja u cjelokupnom obračunskom periodu je jednak sumi svih obračunskih odstupanja pojedinačnih obračunskih intervala u obračunskom periodu:

$$I = \sum_{i=1}^n I_i$$

gdje je:

i pojedinačni obračunski interval,
n broj obračunskih intervala u obračunskom periodu.

- (4) Iznosi za poravnanje odstupanja unutar zone tolerancije i izvan zone tolerancije se izračunavaju i prikazuju odvojeno.
- (5) U slučaju ispada proizvodne jedinice veće od 10MW, nosiocu balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovornom subjektu, kojem ta proizvodna jedinica pripada, se prouzrokovana pozitivna odstupanja obračunavaju samo po osnovnoj cijeni C, ali najviše do kraja četvrtog sata po isteku sata u kojem je nastao ispad.
- (6) Operator tržišta je dužan da, najkasnije do dvadesetog dana tekućeg mjeseca, svim učesnicima količinskog obračuna, dostavi obračun koji sadrži podatke utvrđenih količinskih odstupanja za svaki obračunski interval proteklog obračunskog perioda.
- (7) Učesnici količinskog obračuna imaju pravo da od Operatora tržišta zahtijevaju detaljnija objašnjenja o količinskom obračunu.
- (8) U slučaju da se učesnik količinskog obračuna ne slaže sa dostavljenim količinskim obračunom, može o tome u pisanoj formi obavijestiti Operatora tržišta najkasnije u roku od 3 (tri) dana po dostavljanju količinskog obračuna. Ukoliko prihvati prigovor, Operator tržišta je dužan da napravi novi količinski obračun odstupanja za tu balansnu grupu, odnosno balansno odgovornog subjekta i taj obračun je konačan.
- (9) U slučaju da učesnik ne dostavi prigovor u roku preciziranom u stavu 8 ovog člana, Operator tržišta smatra količinski obračun konačnim.

Finansijska poravnavanja, fakturisanje i naplata

Član 64

- (1) Operator tržišta je dužan da, na osnovu prihvaćenih i potvrđenih količinskih obračuna, izradi konačni mjesečni finansijski obračun za pojedinačne balansne grupe, odnosno balansno odgovorne subjekte. Operator tržišta je dužan da podatke o finansijskom obračunu proslijedi svim učesnicima finansijskog poravnanja.

Tržišna pravila

- (2) Operator tržišta je dužan da, na osnovu podataka iz stava 1 ovog člana, najkasnije poslednjeg radnog dana u tekućem mjesecu, izda fakture za prethodni mjesec za svakog nosioca balansne odgovornosti, odnosno balansno odgovornog subjekta.
- (3) Operator tržišta je dužan da, najkasnije poslednjeg radnog dana u tekućem mjesecu, izda fakture za prethodni mjesec, za završni obračun angažovane balansne energije za učesnike u balansnom mehanizmu.
- (4) Operator tržišta je dužan da, na bazi podataka koji proističu iz stavova 1, 2 i 3 ovog člana, obavijesti sve učesnike finansijskog poravnanja o okončanju svih poravnanja u obračunskom periodu.
- (5) Učesnici finansijskog poravnanja su dužni da, najkasnije 15 (petnaest) dana po primanju fakture, izmire svoje finansijske obaveze.
- (6) U slučaju neplaćanja finansijskih obaveza iz izdatih faktura u propisanom roku od strane učesnika na tržištu, aktivira se njegova bankarska garancija u cilju naplate potraživanja.

XIII RJEŠAVANJE SPOROVA

Član 65

- 1) Ugovorne strane, izražavajući uvjerenje da je zajednički interes da se obezbijedi izvršenje ugovornih obaveza na ugovoreni način, saglasne su da sve međusobne odnose rješavaju sporazumno.
- 2) Sve eventualne sporove ugovorne strane mogu pokušati da riješe putem Arbitraže, u suprotnom ugovorne strane su saglasne da se spor rješava pred stvarno nadležnim sudom.

XIV PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 66

- (1) Interna pravila i uputstva koja donosi Operator tržišta su:
 - 1) Pravilnik o načinu obračuna odstupanja predaje i prijema električne energije od voznih redova,
 - 2) Pravilnik o obuci i osposobljavanju učesnika na tržištu,
 - 3) Uputstvo za prijavu i izradu voznih redova,
 - 4) Uputstvo o komunikaciji,
 - 5) Obrazac zahtjeva za prijem na tržište električne energije,
 - 6) Obrazac zahtjeva za sticanje statusa nosioca balansne odgovornosti,
 - 7) Obrazac odluke o prijemu na tržište električne energije,
 - 8) Obrazac odluke o dodjeljivanju statusa nosioca balansne odgovornosti i

Tržišna pravila

- 9) druga pravila, uputstva i obrasci.
- (2) Rok za izradu internih pravila i uputstava Operatora tržišta je 6 (šest) mjeseci od dana stupanja na snagu ovih Pravila.
- (3) Ova Pravila stupaju na snagu osmog dana od dana objavljivanja u Službenom listu Crne Gore.

Broj:.....
U Podgorici,.....

Predsjednik Odbora direktora

Biserka Dragičević
